

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Andra Kammaren. N:o 35.

Onsdagen den 25 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 18 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs och bordlades för andra gången:

bevillningsutskottets betänkande n:o 16;

lagutskottets betänkande n:o 56; och

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 23.

§ 3.

Jemlikt förut fattadt beslut företogs nu först till behandling konstitutionsutskottets memorial n:o 7, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.*

I föreliggande memorial yttrade utskottet till en början, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Detta utskottets yttrande lades till handlingarna.

Deremot hade utskottet funnit följande ärenden vara af beskaffenhet att bära, jemlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmälas, nemligen de, som omförmäldes i:

1:o) Protokoll öfver landtförsvarsärenden för den 3 mars 1893, n:o 16, och för den 10 i samma månad, n:o 3, i fråga om till-

Andra Kammarens Prot. 1894. N:o 35.

Angående sättningen af byråchefsbefattningen i den vid 1892 års urtima fullbordad riksdag beslutade sjukvårdsbyrå inom arméförvaltningens intendents- granskning af de i departement;

förda
protokoll.
(Forts.)

2:o) Protokoll öfver landtförvarsärenden för den 3 mars, n:o 20, för den 5 maj, n:o 7, för den 30 juni, n:o 11, för den 4 augusti, n:o 3, för den 18 augusti, n:o 7, för den 1 september, n:is 4, 5 och 6, för den 15 september, n:o 19, samt för den 20 oktober, n:o 3, angående åtskilliga af Kongl. Maj:t i kommandoväg fattade beslut om vidtagande af åtgärder, hvilka föranledde statsutgifter, samt meddelande derpå i statsrådet af föreskrifter om gäldande af de sålunda uppkomna kostnaderna.

och 3:o) Protokoll öfver sjöförvarsärenden för den 24 mars 1893, n:o 6, angående fördelningen af de från invalidfonden utgående understöd.

Vid memorialet funnos fogade, bland andra, följande reservationer, beträffande ärenden, hvilka vederbörande reservanter förklarar sig anse jemväl vara af beskaffenhet att bära hos Riksdagen anmälas, nemligen:

af herrar *Ljungman* och *Johnsson* i Bollnäs, beträffande det i statsrådsprotokollet öfver ekklesiastikärenden den 14 juli 1893, n:o 29, omförmälda ärenden om utfärdande af en kongl. kungörelse angående vissa åtgärder till förekommande af kolerans utbredning bland rikets invånare;

af herrar *Vahlin*, *Bengtsson*, *Boström*, *Dahn*, *Gyllensvärd*, *Hedin*, *Nilson* från Lidköping och *Broström*, angående samma ärende; samt af herrar *Vahlin* och *Hedin* angående ett i protokollet öfver kommandomål för armén den 8 juni 1893 omförmäldt beslut om utlemnande till de vid nämnda års beväringssrekrytmöte tjänstgörande värnpliktige af en fältandaktsbok.

Efter föredragning af utskottets under *punkten 1* gjorda anmälan lemnades ordet på begäran till

Chefen för landtförvarsdepartementet, herr statsrådet, friherre *Rappe*, hvilken yttrade: Konstitutionsutskottet har i förevarande punkt af sitt betänkande förklarar sig finna Kongl. Maj:ts beslut dels i fråga om ordningen för tillsättandet af byråchefen och assisterande läkaren i arméförvaltningens intendentsdepartements sjukvårdsbyrå och dels beträffande den nu i nämnda byrå anställda byråchefens tillsättande vara af beskaffenhet, att anmälan, enligt 107 § regeringsformen, bort med anledning deraf mot föredragande departementschefen göras.

Hvad sista delen af anmärkningen beträffar, är det ingalunda min mening att mot stadgandet i nyssnämnda grundlagsparagraf här ingå i något bedömande af de båda i utskottets memorial om-

förmålda kandidaternas till befattningen olika företräden. Jag ber endast få erinra, att befattningen i fråga, lik alla dylika befattningar inom arméförvaltningen och för öfrigt alla chefsplatser, icke tillsättes efter ansökning. Redan denna bestämmelse, mot hvars befogenhet i och för sig utskottet icke synes hafva någon erinran att göra, ställer befattningen inom raden af de befattningar inom administrationen, som af ålder ansetts hos sina innehafvare fordra andra egenskaper än dem, som genom en vanlig meritförteckning kunna styrkas. Det är de, om jag så får säga, rent personliga egenskaperna, som härvid måste blifva de afgörande, förmåga af initiativ, den högre eller mindre graden af intresse för tjensten med mera sådant, och jag kan af egen erfarenhet försäkra herrarne att, lika svårt det är att ge uttryck åt dylika egenskaper i meritförteckningar, lika svår och granlaga är det statsråds ställning, som vid dylika platsers tillsättande har att inför Kongl. Maj:t gifva förord åt den, han anser till platsen mest *skicklig*, för att använda grundlagens ord. Om valet är lyckligt eller olyckligt, kan ofta endast framtiden afgöra och i hvarje fall lär någon beskyllning för bristande oved, nit, skicklighet och drift icke böra riktas mot det föredragande statsråd, som just för iakttagande af rikets sannskyldiga nytta samvetsgrant söker att finna den för befattningen lämpligaste personen.

Befogenheten af utskottets anmärkning i första delen af denna punkt vill jag deremot på det kraftigaste bestrida. Herrarne måste noga ihågkomma, att genom Kongl. Maj:ts och Riksdagens sammankommade beslut den nya sjukvårdsbyrån är inorganiserad i arméförvaltningen, utgör en integrerande del af detta embetsverk och är, lika väl som den civila och militära byrån å intendentsdepartementet, stald under detta departementets chef; och jag hemställer till herrarne, huru det skulle tagit sig ut, om man under sådana förhållanden åt den med arméförvaltningen sidoordnade myndigheten, medicinalstyrelsen, inrymt rättighet att uteslutande bestämma öfver förslaget till en sådan plats. Att ett dylikt tillvägagående skulle kommit att stå i fullkomlig strid med alla den svenska administrationens traditioner, ja, jag vågar säga med sakens natur, att icke tala om arméförvaltningens värdighet, torde väl få anses för afgjordt; och uppenbarligen kunde jag, då jag hyste en sådan uppfattning, icke tillstyrka Kongl. Maj:t att, vid bestämmandet af ordningen för ifrågasvarande tjänstemäns tillsättning, följa medicinalstyrelsens åsigt.

Då man emellertid måste hafva garanti för, att de blifvande tjänstemännen vid byrån komme att besitta nödiga medicinska kunskaper och naturligtvis arméförvaltningen ej kunde anses kompetent att derom yttra sig, återstod ej annat än att i det valkollegium, om jag så får uttrycka mig, som skulle afgifva förslag till befattningarnas tillsättande, inrymma plats åt arméns öfverfältläkare, helst denne i vissa afseenden äfven måste komma att blifva högste chef för den nya sjukvårdsbyrån. Förslagets uppräta anförtröddes sålunda åt den blifvande byråns båda högste chefer, och att häri låg något oformligt, kan jag icke finna. Redan förut tillsätts öfriga byråchefer i arméförvaltningen efter förslag af cheferna

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Angående för de fyra departementen, och det låg alltså nära till hands att i detta afseende tillämpa arméförvaltningens förslag, som ju, såsom också i utskottets betänkande finnes anmärkt, gick i den riktning, som Kongl. Maj:t sedermera gillade.

Att så till vida någon oförmlighet vid ärendets behandling icke förelegat, torde alltså herrarne böra medgifva. Det klandervärda i åtgärden skulle alltså ligga deri, att åt chefen för intendentsdepartementet lemnades utslagsrösten. Jag tror emellertid, att häri lika litet ligger något, hvaremot med fog kan göras erinran. Någon utväg måste finnas för att, i händelse af stridiga meningar emellan de båda förslagsgifvarne, formelt få något beslut till stånd, och att härvid företrädet lemnades åt generalintendenten var väl så mycket naturligare, som de blifvande läkarne å byrån skulle anställas vid hans departement och i de flesta fall under sin embetsutöfning handla under hans order. Den skiljaktiga åsigt, som af öfverfältläkaren kunde hysas, kom ju, på sätt författningen formulerades, lika fullt till Kongl. Maj:ts kännedom och kunde hos Kongl. Maj:t tillvinna sig allt det afseende, den förtjenade.

Dessutom, och häri ligger den af utskottet med endast lätt hand berörda *kärnpunkten* i frågan, byråchefen i intendentsdepartementets sjukvårdsbyrå är i själfva verket mera en administrerande embetsman än läkare. I sistnämnda egenskap måste han visserligen besitta kännedom om hygienien, om de lämpligaste sätten att inrätta sjukhus, om de ändamålsenligaste metoderna för sjukvårdstjänstens ordnande med mera dylikt, men hans hufvudsakligaste uppgift blir dock att i praxis utföra alla de anordningar, som för en förständig organisation af arméns sjukvårdsväsende erfordras; och de egenskaper, som för den vanliga läkaren äro af nöden, skarp blick vid diagnosen och fullkomlig kännedom om terapiens och kirurgiens alla hjälpmedel, äro för honom skäligen obehöfliga. Ja, jag vågar påstå, hvad väl ej heller kan bestridas, att en sjukvårdsbyråchef i intendentsdepartementet på ett utmärkt sätt kan fylla sin plats utan att han någonsin kommer i tillfälle att visa hvad han vid sjuksängen duger till. Nå väl, kan det under sådana förhållanden finnas något orimligt deri, att det formelt största inflytande vid hans tillsättning lemnas, icke den sakkunnige läkaren, utan den sakkunnige administrativa embetsmannen, vid hvars sida han under sin tjensteutöfning skall stå och på hvilken förtroende framgången af hans arbete är nästan uteslutande beroende.

Jag åtminstone skulle funnit en motsatt anordning af saken mera egnad att väcka undran, och jag vågar nästan påstå, att om den nu i sammanhang med själva bestämmelserna om *ordningen för tillsättningen* debatterade frågan om utnämningen af befattningens förste innehafvare fått en utgång, som mera öfverensstämt med utskottets tycke, hvarje anmärkning i detta afseende uteblifvit.

Vidare anförde:

Herr Ljungman: Hvad beträffar herr statsrådets och chefsens för landförsvarsdepartementet anförande, skall jag be få yttra några

få ord. Han nämnde, att platsen i fråga icke tillsattes efter ansökan och stödde väl detta hufvudsakligen derpå, att enligt hans uppfattning af ordalagen i 28 § regeringsformen ansökningar icke skulle ega rum och förslag upprättas i andra fall än i de, der sådant dittills egt rum. Men om man tolkar orden i regeringsformen på det sätt, att ansökningar icke skola ega rum för andra platser än de, för hvilka det skedde, då 1809 års regeringsform skrefs, är det naturligtvis en missuppfattning af dessa ord. Utan dermed menas, att ansökningar skola ega rum vid *det slag* af embeten och tjänster, der ansökningar dittills egt rum, och det finnes icke något skäl, hvarför något undantag skulle gälla i detta fall. När 1809 års regeringsform skrefs, var det fallet med de flesta embeten och tjänster, att de tillsattes efter ansökan, och finnas undantagen hufvudsakligen uppräknade i § 35 regeringsformen. Det var nära nog uteslutande blott de s. k. förtroendeembetena, som tillsattes på annat sätt.

Hvad nu beträffar utskottets anmärkning beträffande förslaget upprättande, har aldrig utskottet påyrkat någon uteslutande befogenhet för medicinalstyrelsen att upprätta förslag, utan endast framhållit att vid ett sådant förslags upprättande borde tagas hänsyn till den fackkunskap, som medicinalstyrelsen och öfverfältläkaren måste vara i besittning af; och har utskottet, synes det mig, haft goda skäl för sin uppfattning om att då utslagsrösten skulle tillerkännas någon, vore det öfverfältläkaren, som väl borde anses vara den mera sakkunnige i fråga om huru förevarande angelägenheter äfven i administrativt hänseende vore att ordna, än generalintendenten.

Hvad herr statsrådet talade om att det icke vore så nödvändigt, att personen på denna plats vore en skicklig läkare, som icke mer att han hade kännedom om huru en armé verkar i fält och dylikt, så talar det just för utskottets uppfattning, ty om man jemför meriterna, finner man, att just den förbigångne personen egde dessa förtjänster, som herr statsrådet ansåg böra vara afgörande. Han hade sjelf varit med i fält, varit med, så att han visste, huru en armé verkar i fält; han hade deltagit i komitén för ordnande af den militära sjukvården såväl som sekreterare och ledamot. *Han* egde förtjänsterna på detta område, den andre deremot icke. Jag tror därför, att konstitutionsutskottet haft fullt fog att göra denna anmälan, och jag hemställer, att kammaren måtte *med gillande* af utskottets förfarande lägga utskottets memorial i denna punkt till handlingarna.

Herr Boëthius: Jag tror, att man får lof att erkänna nödvändigheten deraf, att vid tillsättande af administrativa platser mycket stor hänsyn toges till de ifrågavarande personernas lämplighet för förvaltningsbestyr, och en sådan lämplighet kan icke i allmänhet klargöras genom meritförteckningar. Jag hemställer till herrarne sjelfva, om man t. ex. skulle tillsätta en landbruksinspektör, skulle man då endast fästa sig vid hans kunskaper, hans teoretiska insigter? Skulle icke en hvar söka taga reda på, huru vida han är lämplig för just de praktiska värf, som åligga honom? Nu är denna plats, som är i fråga, i väsentlig mån en administrativ. Jag ber nu för min del få betona, att jag härmed icke tillåter mig något som

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

helst omdöme om de ifrågavarande personernas lämplighet eller olämplighet. Om den förbigångne eger lika stor lämplighet för förvaltningsbestyren som den andre, har här ovilkorligen en orättvisa blifvit begången, men jag är ock öfvertygad derom, att denna orättvisa icke varit afsigtlig, utan berott på ett misstag. Men äfven om ett misstag här föreligger, så anser jag, att det är en farlig väg, som utskottet slagit in på genom denna anmärkning, den farliga vägen nemligen att draga, jag vill icke säga ett system af, utan enskilda befordringsfrågor under Riksdagens pröfning. Det talades här om dagen om intriger, som kunde göra sig gällande vid befordringar, men hvilket fält öppna vi icke för intriger, för missnöjets stämplingar, för fronderi, om befordringsfrågor skulle komma att dragas under Riksdagen! — Och detta är icke en konstruktion. Vår historia gifver oss derpå fullgoda exempel, jag menar under frihetstiden, då ett af de vidrigaste skådespelen vid riksdagen var det intrigväsende, som tillställes af personer, hvilka ansågo sig förbigångna vid befordringar.

Men det är en ännu större fara, som af sådant kan följa. Om det blir sed, att Riksdagen blandar sig i befordringsfrågor och gör anmärkningar på grund af meritförteckningar, då kan det lätt hända, att vid embetsutnämningar den vägen kommer att följas, att pappersmeriterna få gälla allt, ty har regeringen följt pappersmeriterna, då är den också fredad från hvarje ansvar. Jag anser nu visserligen, att det är en mycket stor fördel i vårt statsskick, att vid tillsättandet af statens tjenster objektiva meriter få väga tungt, och jag vill visst icke vara med om, att vid befordringar det skall bero blott på enskildt godtycke, men för mycket och för litet skämmer allt, säger ett gammalt ordspråk, och lika viktigt det är att objektiva meriter få mycket gälla, lika viktigt är ock särskildt vid tillsättande af platser inom förvaltningen att hänsyn kan tagas till rent personliga egenskaper. Annars kunna vi lätt komma derhän, att den lättast bestämbara af alla pappersmeriter, nemligen tjensteåldern, blir den bestämmande, och derigenom komme hela vår förvaltning att förlamas, såsom det under frihetstiden höll på att gå, så att man måste till och med då uppgifva den en gång hyllade tanken att låta tjensteåldern hafva ett afgörande inflytande.

Hvad jag anfört rör således icke egentligen detta speciella fall, utan jag har velat inlägga en principiell protest mot att draga enskilda befordringsfrågor under Riksdagens pröfning. Slutligen ber jag få säga, att jag vidhåller den åsigt, jag vid 1892 års riksdag tog mig friheten att uttala, dervid stödjande mig på den mans auktoritet, som med skäl betraktas såsom det svenska statsskickets fader, nemligen Hans Järta. Jag uttalade nemligen den åsigten, att det var i strid med 107 paragrafens både formella lydelse och anda, att konstitutionsutskottet satte sig, så att säga, såsom en statsrevision och gjorde anmärkningar mot mer eller mindre obetydliga detaljer; meningen med 107 § är, att derigenom en verkligt konstitutionel, en verkligt parlamentarisk ansvarighet skulle kunna häfdas, och man bör icke förslöa detta vapen i Riksdagens hand genom att i otid och på ett olämpligt sätt bruka det.

Ännu en sak skulle jag vilja tillägga. Det förekommer i detta utskottets utlåtande åtskilligt, hvars grundlagsenlighet synes mig tvifvelaktigt, men då jag ser de saker, hvilka blifvit framdragna, och de upplysningar, som föreligga, kan jag icke undertrycka att uttala såsom min personliga mening, att det verkligen ser ut som om utskottet vid sina anmärkningar silat mygg och sväljt en kamel. Herr talman, jag skall be att få yrka, att denna anmälan utan vidare lägges till handlingarna.

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Häruti instämde herrar *Hammar skjöld, Eklund* från Norrköping och *Alsterlund*.

Herr Elowson: Tvifvels utan är det en betydligt svår och vanskelig sak att med rättvisa handhafva beforderingsväsendet. Vid beforderingar förekomma nemligen många intressen, som vilja blifva beaktade, men som måhända icke äro förtjenta af beaktande; vid beforderingar förekomma många synpunkter och många anspråk, som vilja blifva tillgodosedda. Det är emellertid af vigt, att det finnes någon grundsats angående beforderingsväsendet, som reglerar det, som angifver, hvilka principer böra följas för att på ett tillfredsställande sätt handhafva detsamma, och därför synes det mig i motsats mot den ärade talaren på upsalabanken att det för Riksdagen måste vara af synnerligen stor betydelse att beforderingsfrågor vinna en lösning, som är i alla afseenden fullt tillfredsställande.

Om det är en sanning, att vanskligheter förefinnas vid beforderingar i allmänhet, torde det också kunna sägas, att detta gäller särskildt inom det område, inom hvilket herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet har sin egentliga verksamhet. Vid beforderingar på detta område förefinnas utan tvifvel intressen, önsksningar och anspråk från många håll, och det fordras måhända en viss karaktersstyrka att rätt bedöma och handhafva och till deras rätta valör angifva alla dessa önsksningar, intressen och anspråk. Om det skulle ifrån psykologisk synpunkt vara för det föredragande statsrådet mindre angenämt, att konstitutionsutskottet gör en anmälan vid en beforderingsfråga, så kan jag i afseende å de politiska konsekvenserna icke finna annat, än att föredragande departementschefen i en dylik anmälan har ett stöd för handhafvandet af en följdriktig tillämpning af de beforderingsgrunder, som äro angifna i regeringsformen.

Det kan naturligtvis icke falla mig in att bestrida, att vid en beforderingsfråga man måste, såsom herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet betonade, fästa afseende vid rent personliga egenskaper. I nu föreliggande afseende tror jag helt visst, att man kunde hafva haft tillräcklig trygghet, om man hade tagit mera hänsyn till de vägande skäl, som från det medicinska hållet blifvit anförda. Herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet fäste uppmärksamheten derpå, att den administrerande förmågan i detta fall är af synnerligen stor betydelse; och detta motsäges troligtvis icke från något håll. Men om man betänker, att den person, som skall hafva öfverinseende öfver arméns fältläkareväsen, yttrat

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

sig i saken, kan man icke undgå att tänka derpå, att denne man måst fästa tillbörligt afseende vid de rent personliga egenskaper, som vore nödvändiga för att utöfva administration beträffande sjukvården inom armén.

Då jag således tror, att det för herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet är af vigt att ega stöd af uppfattningen inom Riksdagen, då han sjelf önskar att på ett följdriktigt sätt tillämpa de befordringsgrunder, som äro angifna i regeringsformen och hvilka till sitt innehåll äro sunda, goda och förträffliga; anhåller jag att för min del få ansluta mig till det yrkande, som gjorts af konstitutionsutskottets vice ordförande, nemligen att memorialet i denna punkt läggas till handlingarna med gillande.

Herr Wallis: Herr talman, mine herrar! Jag vill börja med att konstatera som ett alldeles onekligt faktum, att, då resultatet af denna utnämning för den nybildade byråchefsplatsen i fältintendenturen meddelades, det väckte en ytterligt, jag kan säga, pinsam uppmärksamhet inom läkarecorpsen, att framför den äldre och så mycket meriterade sökanden en helt ung man blifvit utnämnd. Jag säger, att denna uppmärksamhet var *ytterligt pinsam*; och jag vill ur min enskilda erfarenhet tillägga, att, fastän jag sammanträffat med många läkare sedan dess, jag icke träffat en enda, som icke i detta hänseende delat corpsens känslor. Och det är lätt förklarliga skäl, som ligga till grund för detta förhållande. Läser man hvad öfverfältläkaren, som ju härvidlag är den kompetente, har yttrat, finner man, att skillnaden i afseende å meriter är så oerhördt stor, att äfven den alldeles utanför saken stående bör kunna på ögonblicket inse, hvilken af de tvenne sökande borde hafva ansetts som den mest meriterade. Han säger, att den ene, den förbigångne, på grund af »sin långvariga, utmärkt förtjenstfulla verksamhet, sina omfattande kunskaper och stora erfarenhet, borde ega företräde». Hurudant finner man nu, att resultatet blifvit? Det har blifvit det fullständigt motsatta mot hvad hela den svenska läkarecorpsen och specielt Sveriges militära läkarecorps väntat. Uti den förklaring, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet här försökt lemna, finner jag, att anledningen varit att söka deruti, att den yngre medsökanden skulle varit så utomordentligt utrustad i afseende å administrativ skicklighet; och herr statsrådet har pointerat, att det här i sjelfva verket icke gäller, att man skall vara en mycket skicklig praktiserande läkare, kunna bota sjuka mycket väl, utan fast mera att man är lämplig till administrerande embetsman. Deraf kunde ju den tanken uppstå hos den oinvidde, att den äldre sökandens meriter hufvudsakligen bestode i den vanliga praktiserande läkarens meriter. Alla, som känna till dessa förhållanden, veta emellertid mycket väl, att den äldre medsökandens, den förbigångnes, verkliga lifsarbete, det, som han egnat hela sin själs kraft åt, icke bestått i den praktiserande läkarens verksamhet, utan i försök att skaffa Sverige en efter tidsförhållandena afpassad duglig militär läkarevård, och att han för detta ändamål, alldeles i öfverensstämmelse med hvad öfverfältläkaren säger, blifvit under en lång tid använd för att medverka vid organisationen af denna

läkarevård. Vi behöfva bara se efter i förteckningen på hans meriter för att finna, huruledes han åren 1876—1885 var sekreterare i komitén för ordnande af den militära sjukvården, år 1878 adjutant hos öfverfältläkaren under fälttjenstförföringarna, åren 1886—1888 medlem af komitén för utarbetande af reglemente för härens sjukvård i fält, lärare i krigshistoria och medicinallagfarenhet vid militärläkarekursen samt åren 1886—1892 och flera år kommenderad till generalstabens fältförföringar. Jag tviflar på, att det skall vara någon, som har en sådan meritförteckning att framvisa just på det organisatoriska militärläkareområdet som denne man, och jag finner det otänkbart, att en person kunnat så kontinuerligt under ungefär 20 års tid af staten användas för dessa ändamål, om han icke dervid nedlagt stora och betydliga förtjenster. Jag vill bestämdt påstå, att detta varit förhållandet. Sådan är åtminstone den allmänna meningen inom läkarekretsar. Det är således på det administrativa området som den förbigångnes förtjenster äro störst. Och om vi jemföra honom med den, som erhöll platsen, finna vi, för så vidt det framgår af den utnämndes meritförteckning, att den utnämnde ej kunnat prestera någonting. Han utnämndes nemligen så sent som år 1892 till regementsläkare. År 1887 kommenderades han till militärläkarekursen att der *studera* och åren 1891—1892 till generalstabens fältförföringar. Detta är allt. Om man jemför detta med hvad jag nyss uppläste ur den förbigångnes meritförteckning, finner man den oerhörda skillnaden. Det har icke kunnat annat än förvåna och pinsamt beröra hela läkarecorpsen, att man fått en befordringsfråga afgjord på detta sätt, och det är ytterligt hårdt för en person, som under 20 år användts i statens tjänst för det ändamål, som med den ifrågavarande platsen afses, att få höra, att en annan blifvit föredragen framför honom derför, att man får lof att framför allt se till, att den, som skall hafva platsen, har »förmåga af initiativ och intresse för tjensten». Så föllo herr statsrådets ord. Detta skulle den person hafva, som blef föredragen den förbigångne. Hvarest och huru man kunnat komma under fund med, att en så ung man kunnat i högre grad visa förmåga i administrativt häuseende än den långt mera meriterade, och huru man kunnat komma under fund med, att han i högre grad visat detta i *tjensten* än denne, som så länge användts i statens tjänst är mig obegripligt. Det kan icke vara annat än alldeles personliga förhållanden, som afgjort denna fråga. Och så vidt jag kan förstå, är det väl det, att den förbigångne visat allt för stor förmåga af initiativ.

Jag vill slutligen tillägga några ord. Militärläkare sjukvården i vårt land har ganska stora svårigheter att bekämpa. Det är icke några höga löner, staten har att erbjuda militärläkarne. Vi veta, att läkarne här i landet hafva en mycket lång, mycket dyr kurs att genomgå, innan de blifva legitimerade. Vi veta också, att de då äro tvungna att tillse, att deras ekonomi blir bestående. De hafva att betala skulder etc. De äro med nödtvång hänvisade att skaffa sig så stort utbyte som möjligt för allt det arbete de nedlagt på sina medicinska studier. Jag har härmed velat säga, att dessa statens embetsmän ytterligt starkt lockas att söka förtjena sitt uppehälle på medicinsk praktik. Jag tror, att det i detta land blir mycket

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

svårt att ordna en verkligt tillfredsställande militär sjukvård, en sådan, som vi ju ovilkorligen alla önska, då vi önska oss ett betryggande försvar. Men jag tror, att det kommer att öka svårigheterna i hög grad, om inom den militära sjukvården ett beföringssystem skulle fullföljas sådant som det, hvilket det nu tyckes vara meningen att införa.

Jag tror därför, att det är fullt berättigadt hvad konstitutionsutskottet här gjort, och jag ber, att kammaren må med gillande af utskottets motivering lägga punkten till handlingarna.

Herr Hedin: Herr talman! Herr statsrådet och chefens för landt-försvarsdepartementet anförande har redan blifvit bemött på ett sådant sätt, att det i viss mening kunde vara alldeles öfverflödigt, att jag till det redan sagda ytterligare lade någonting. Tillägget kommer också blott för fullständighetens skull.

Det var, herr talman, ett högst intressant och i betraktande af det håll, från hvilket det kom, i synnerligt hög grad oväntadt medgifvande — jag kallar det så: ett medgifvande — att konstitutionsutskottet skulle hafva *sväljt kameler*. *Kameler*, herr talman, är naturligtvis här begagnadt i bildlik, i poetisk mening. *Kameler* måste här betyda, att konstitutionsutskottet har förbigått, underlåtit att till Riksdagen anmäla synnerligen svåra fall af bristande oved, nit, skicklighet och drift. Om så är, att konstitutionsutskottet det har gjort — och jag vill mot den ärade talarens förklarande icke bestrida, att så varit fallet — förekommer emellertid en den allra giltigaste orsak dertill. Vi, som hafva genomdrifvit några anmärkningar, hafva visserligen icke betraktat dem såsom myggor, om vi också kunna medgifva, att det finnes andra fall, som förtjena namnet af kameler, men som vi icke kunnat bringa till Riksdagens kännedom i form af en anmälan från konstitutionsutskottets majoritet. Detta förklaras af någonting, som förmodligen för den ärade talaren icke är obekant, nemligen att anmärkningarnas framgång i konstitutionsutskottet bero af lottens gudinna i nästan alla fall.

Det händer kanske någon gång i något ytterst enstaka fall — så långt min erfarenhet sträcker sig — har det händt sammanlagdt tre gånger att någon förstakammareledamot röstat med samtliga ledamöterna från Andra Kammaren i konstitutionsutskottet. Men det inträffar också någon gång, att ledamot från Första Kammaren, som röstat med Andra Kammarens ledamöter, sedermera reserverar sig — mot det beslut, till hvilket han sjelt bidragit.

Den ärade talaren, som gjorde detta ytterst märkvärdiga medgifvande, mot hvilket jag icke vill göra någon invändning, påstod, att vi hafva sväljt kameler och att konstitutionsutskottet genom sitt nu iakttagna förfarande — jag begagnar, herr talman, med förkärlek detta ord »förfarande», ty det härrör från kyrkomötet — att konstitutionsutskottet genom sitt nu iakttagna förfarande skulle vara på väg att upplifva några af frihetstidens styrelseskicks dåligaste traditioner. Ingen kan bättre veta än en professor i historia vid Upsala universitet, att den jemförelse, han uppdrog, är så vilseledande, att jag skulle haiva svart, äfven om jag finge någon beredsetid, att utgrunda någon,

som vore det i högre grad. Han vet, att Riksdagens, hvad han kallar, inblandning i befördringsfrågor, dess tillvägagående att under sin pröfning draga befördringsfrågorna var under frihetstiden något helt annat än den nuvarande anmälan enligt 107 § regeringsformen, hvilket icke har något dermed gemensamt eftersom Riksdagen då utgjorde högsta instans i befördringsfrågor, och formliga klagomål hos Riksdagen framställdes öfver befördringsprejudice. Är det rimligt att etablera en jämförelse mellan detta och att konstitutionsutskottet i utöfvandet af sin grundlagsenliga rätt och pligt enligt regeringsformen påpekar afvikelser från den viktiga grundsats, som finnes i § 28 regeringsformen stadgad och är i utskottets betänkande omförmäld?

Jag för min del böjer mig i den djupaste vördnad, så ofta Hans Järtas namn nämnes, men jag är icke pligtig att taga Hans Järtas ord såsom den autentika tolkning af vare sig den ifrågavarande eller någon annan paragraf i grundlagarne. Han var icke den ende, som skref 1809 års regeringsform, den skrefs äfven af många andra män, som äfven hade något omdöme i denna sak och varit med att besluta derom. Och, i alla fall, hvad de hafva skrivit, det är *vi* som skola tolka det, och det tolkas icke genom ett för öfrigt, enligt min tanke, rent af obegripligt utlåtande från 1826 af den store man, som 1826 var en helt annan man än 1809.

Statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet androg såsom förklaring af den åtgärd, som här blifvit af utskottet anmärkt, att man, jemte de egenskaper, som kunde inhemtas ur meritförteckningarna, hade att taga hänsyn till, hvad han förmenade — jag förmodar att han förmenade — icke i någon mån framgå af meritförteckningarna, eller hvad han kallar »förmåga af initiativ och intresse för tjensten». Der skulle således, uti olikheten i förmåga af initiativ och intresse för tjensten, förklaringen ligga, hvarför den förbigångne förbigicks och den utnämnde utnämndes. Jag inskränker mig, herr talman, att konstatera ett sådant utfalande från regeringsbänken. Jag finner icke nödigt att inlåta mig på någon kritik af detsamma.

Han frågade, huru det skulle taga sig ut, om Kongl. Maj:t vore bunden af medicinalstyrelsens förord i stället för af arméförvaltningens? Först vill jag då erinra, att, när han säger arméförvaltningen, detta är en eufemism, som döljer det verkliga förhållandet. När det talas om »arméförvaltningen», skulle man ju vara benägen att tänka, att det är en kollegial myndighet, som upprättat förslaget i sådan ordning som förslag eljest i allmänhet pläga tillkomma. Men arméförvaltningen betyder här icke något annat än den icke sakkunnige generalintendenten, hvars viljas bestämmande inflytande man sökt beslöja med den åtgärden att vid hans sida gifva en rådgifvande röst åt en enda sakkunnig person. Om något förtjenar att betecknas såsom något hittills exempellöst i den svenska administrationen, så är det väl en sådan anordning för upprättande af förslag, der man gifver envælde åt en den icke sakkunnige, men försöker — jag ber om ursäkt för uttrycket — att slå blå dunster i allmänhetens ögon genom att vid hans sida ställa en sakkunnig, hvars utlåtande betyder ingenting.

Det skulle hafva tagit sig illa ut, säger statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, om medicinalstyrelsens utlåtande skulle

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

blifvit det dokument, som Kongl. Maj:t i det hänseendet måste följa. Ingen menniska har mig veterligen ifrågasatt något sådant. Kongl. Maj:ts utnämningssätt har naturligtvis ingen velat förgripa sig på. Men hvad man velat är att, innan Kongl. Maj:t skrider till utnämning, det skulle föreligga ett verkligt seriöst förslag från sakkunniga myndigheter, och det förhindras af nuvarande anordning.

Jag anhåller, herr talman, att få instämma i det gjorda yrkandet, att Andra Kammaren behagade med godkännande af konstitutionsutskottets förfarande lägga betänkandet i den nu föredragna första punkten till handlingarna.

Herr Ljungman: I anledning af de anmärkningar herr Boëthius hade angående utskottets uppfattning af 107 § regeringsformen, så ber jag att få hänvisa till det gamla ordspråket, som säger, att ytterligheterna beröra hvarandra. Nu får man från yttersta högern höra framställas anspråk, som man vid 1840—41 årens riksdag hörde från yttersta venstern, då denna påyrkade och sökte göra gällande den mening, att en anmälan enligt 107 § skulle också medföra aflåtande af en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om statsrådets afskedande. Gå vi emellertid tillbaka till den grundlagsstiftande Riksdagen och det grundlagsförfattande konstitutionsutskottet, så skola vi finna, att de hade och äfven uttalade en afvikande uppfattning mot den, som sedermera uttalades af Järta. När 1809 och 1810 våra grundlagar och äfven ansvarighetslagen för statsråden antogs, så tillgick det på det sättet, att regeringsformen utarbetades först i största hast, och då man sedermera i några få fall tyckte, att man ville hafva en viss ändring i eller förklaring af någon bestämmelse i denna grundlag, så gjorde man densamma på ett sätt, som, ehuru enligt nutidens uppfattning förkastligt, dock under förra århundradet var ganska brukligt, derigenom att man begränsade en äldre paragraf genom antagande af en nyare. Detta skedde t. ex. i fråga om två viktiga paragrafer i regeringsformen genom den en blott kriminallag utgörande ansvarighetslagen. I tredje paragrafen af denna lag gjordes ett begränsande tillägg till 60 § regeringsformen och i § 6 en begränsning af 106 § regeringsformen. Man fann nemligen vid närmare eftertanke, att det skulle vara nedsättande både för statsrådets värdighet och förringa betydelsen af en riks rätt, om man kunde få draga de obetydligaste mål under denna, hvilket skulle blifva fallet, om man tillämpade 106 § strängt efter ordalydelsen. Derför har man i 6 § ansvarighetslagen sökt begränsa förordnandena om tilltal genom justitieombudsmannen till blott sådana lagöfverträdelser, på hvilka såsom minsta straff följer embetets mistning. En sådan *begränsning* var nog utan tvifvel klok och berättigad, om än med fog kan invändas, att den borde hafva ävägabragts genom ändring af grundlagsparagrafen i fråga. Men § 6 i ansvarighetslagen innehåller också anvisning derom, att då konstitutionsutskottet påträffar sådana förseelser, som icke påkallar dylikt straff, så skall 107 § regeringsformen användas. Detta hafva grundlagsstiftarne afsedt, och på detta sätt har utskottet nu också handlat. Det har funnit en befodringsfråga behandlad på sådant sätt, att § 28 rege-

ringsformen ansetts hafva blifvit öfverträdd, men utskottet har med hänsyn till det uttalande, som gjorts af den grundlagsstiftande Riksdagen i § 6 af ansvarighetslagen, behandlat frågan efter 107 §.

Hvad skulle följden blifva, om den åsigt gjorde sig gällande, att konstitutionsutskottet borde tillämpa 107 § på det sätt, som Hans Järta önskade? Jo, naturligtvis den att, när t. ex. vid 1891 års riksdag majoriteten i Andra Kammaren hade ändrats, så skulle denna majoritets ledamöter i konstitutionsutskottet vid samma års riksdag tillämpat eller åtminstone försökt att tillämpa bestämmelsen i 107 §, om aflåtande af *skrifvelse med anhållan om statsrådets afskedande*. Vore detta verkligen någon vinst? Jag vet, att det 1888 från högerhåll hotades med en sådan åtgärd mot den dåvarande ministären, om den icke skyndsamt ville afgå, men hade det varit klokt att vare sig då eller vid 1891 eller 1892 årens riksdagar tillgripa en sådan åtgärd för att konstitutionsutskottet skulle kunna fullgöra sin pligt enligt 107 §. Jag tror, att man tvärtom bör vara tacksam för att man icke gjort detta, utan i stället efter gammal praxis blott för Riksdagen enligt 107 § tillkännagifvit och redogjort för sådana ärenden, hvilka man ansett hafva blifvit af Konungens rådgifvare mindre riktigt eller klokt behandlade.

I öfvertygelse att utskottet handlat rätt, skall jag hemställa, att kammaren med gillande af utskottets förfarande måtte lägga betänkan- det i nu afsedda punkt till handlingarna.

Herr *Ola Bosson Olsson* instämde häruti.

Herr Boëthius: Herr talman, mine herrar! En talare på stockholmsbänken påstod, att den jemförelse jag gjorde med frihetstidens statsskick var vilseledande och, för så vidt jag fattade honom rätt, grundade han detta derpå att under frihetstiden Riksdagen var högsta instans i befordringsfrågor, och att när Riksdagen inblandade sig i sådana frågor, så var det på grund af klagomål från de förfördelade. Herr talman, jag tillåter mig att beteckna denna framställning såsom vilseledande. Riksdagen var under frihetstiden icke i allmänhet högsta instans i befordringsfrågor, så vidt med högsta instans väl måste menas, att den afgjorde dem. Det förekommer visserligen mot slutet af frihetstiden några exempel på detta eller att laga kraftvunna utnämningar upphäfdes, men detta var icke regeln. Att befordringsfrågor upptogs på grund af klagomål är sant, men är icke hela sanningen, ty i allmänhet upptogs befordringsfrågor just på det sätt, som nu är i fråga, nemligen genom en deputation — man kallade vissa utskott då deputationer — granskning af riksrådsprotokollen, hvarefter deputationen för sekreta utskottet anmälde de anmärkningsanledningar, som förekommo, och med anledning deraf vidtoges sedan åtgärder, icke den åtgärd att den utnämnde afsattes, utan åtgärder mot rikens råd för deras förhållande vid utnämningen. Sålunda vågar jag påstå, att här finnas flera likheter, men den likhet, som jag framför allt velat framhålla, är den, som uppstår med afseende å *effekten* af tillvägagångendet i ena eller andra hänseendet. Detta om detta.

Angående fullbordad granskning af de i statsrådet forda protokoll.
(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

Herr Hedin tillkännagaf, att det var en punkt i min framställning, mot hvilken han icke hade något att invända. Det är för mig vid utöfvande af min riksdagsmannapligt alldeles likgiltigt, om jag från det hållet och från andra håll också får instämmanden eller icke instämmanden. Jag uttalar mig här, såsom jag anser vara rätt, äfven om jag dervid någon gång skulle befinnas instämma med herr Hedin.

Jag vill vidare påpeka, att jag icke talat om kameler i pluralis, utan jag sade kamelen. Hvad jag menade, anser jag mig icke hafva grundlagsenlig rätt att här närmare ingå på, då reservationer icke böra komma under debatt, men jag ansåg mig hafva rättighet att göra detta allmänna uttalande på grund af en handling, som här föreligger. En sak skall jag dock be att få upplysa om, nemligen att den punkt, jag åsyftade, afgjordes icke genom lottning i konstitutionsutskottet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hedin: Jag visste redan, förr än den siste talaren fick ordet andra gången, att jag gjort mig skyldig till en oriktig uppgift, då jag påstod, att han sagt kameler, och jag var besluten att begära ordet för att frivilligt berigtiga detta och sålunda få till kammarens protokoll konstaterade dels den förseelse, till hvilken jag gjort mig skyldig, och dels det intressanta medgifvandet från hans sida, att vi hafva sväljt *en* kamel, såsom verkligen uttrycket lär hafva lydt, och icke kamelen, såsom han nyss yttrade.

Jag nödgas berigtiga hans uppgift, att jag icke haft något att invända mot *en* punkt i hans anförande. Det är blott emot *hälften* af denna punkt, som jag icke haft någonting att invända, nemligen den delen deraf, som rörde kamelen. Deremot har jag nog att invända mot den andra hälften af samma punkt, nemligen den, som rörde myggorna.

Jag vidhåller, att hans jemförelse mellan konstitutionsutskottets nuvarande förfarande — herr talman, jag kan icke komma ifrån detta kära ord — och Riksdagens under frihetstiden, jag vidhåller, att denna hans jemförelse är vilseledande, och att min anmärkning icke är det. Jag har naturligtvis icke sagt — det fans ingen anledning att hålla en historisk föreläsning — att det under frihetstiden fans någon lag, som stadgade, att öfver alla domstolar står Riksdagen såsom högsta instans. Jag har naturligtvis talat om det faktiska förhållandet, att Riksdagens ingripande eller inblandning — hvilket tror jag var det ord, som den värde talaren själf begagnade — i själfva verket gjorde Riksdagen till högsta instans. Den ärade talaren har själf nödgats medgifva, att det verkligen fins åtskilliga bevisande exempel på, att det rent formaliter förhöll sig på det sättet. Riksdagen var faktiskt den högsta instansen, och när den gick till väga på sätt, under frihetstiden skedde, så var det mycket skiljaktigt från Andra Kammarens och 1894 års konstitutionsutskotts förfarande — det är ett välsignadt ord detta »förfarande». Detta är mycket skiljaktigt mot dåvarande Rikets Ständers förfarande mot rikets råd, och det är mycket skiljaktigt detta att fästa Kongl. Maj:ts

uppmärksamhet på vigten af att iakttaga de i regeringsformen stadgade befordringsgrunder mot att man rekommenderar den eller den förbigångna personen att så snart som möjligt få ett passande embete.

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Herr Boëthius: Jag skall blott be att få påpeka, att nu inblandade herr Hedin en alldeles ny synpunkt, nemligen rekommendationen. Det var också en sida af missbruken under frihetstiden, men det var icke om detta, vi hafva talat, utan vi hafva talat om den saken, huru vida regeln var, att Riksdagen var högsta instans i befordringsfrågor och sålunda kasserade Kongl. Maj:ts utnämningar eller om Riksdagens inblandning bestod i anmärkningar på grund af rådslag.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Derunder hade yrkats, *dels* den föredragna punktens läggande till handlingarna och *dels* att kammaren, med gillande af utskottets i nämnda punkt gjorda anmälan, måtte lägga punkten till handlingarna. Herr talmannen gaf propositioner å hvartera af dessa båda yrkanden och fann valen hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till det senare yrkandet. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen eu så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att 1:sta punkten i konstitutionsutskottets memorial n:o 7 skall läggas till handlingarna med gillande af utskottets deri gjorda anmälan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit punktens läggande till handlingarna.

Omröstningen utföll med 145 ja mot 69 nej; hvadan kammarens beslut utfallit enligt ja-propositionens innehåll.

I fråga om den under *punkten 2* gjorda anmälan anförde:

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Rappe: Jag kan ej heller erkänna befogenheten af den anmärkning, utskottet i 2:dra punkten af sitt memorial rigtat mot chefen för landtförsvarsdepartementet, och hvarigenom den många gånger debatterade frågan om rätta gränsen emellan de administrativa och de s. k. kommandomålen å nyo förts på tal.

Jag börjar dervid med den erinran, att allt hvad utskottet i detta sammanhang yttrat om förhållandet med byråchefsassistents- och adjutantsbefattningarna i arméförvaltningens intendentsdeparte-

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

ment och som, derest det varit grundadt, skulle utgjort det starkaste vapnet mot mig, tillkommit genom, jag vågar använda ordet, förbi-seende. Det förordnande i kommandoväg den 20 oktober 1893, hvarom utskottet ordar och som skulle utgjort ett förgripande af Kongl. Maj:ts pröfning i statsrådet, *tillkom efter och såsom följd af* Kongl. Maj:ts beslut i statsrådet, ett påstående, om hvars rättighet så mycket mindre något tvifvel kan bysas, som, hvad väl konstitutionsutskottet ej kunnat undgå att märka, Kongl. Maj:ts beslut i statsrådet af samma dag återopas i förordnandet.

Jag skulle sålunda saklöst kunna underlåta att vidare yttra mig häröfver, om icke den sista punkten af denna del utaf utskottets betänkande, att nemligen äfven *Riksdagens* rätt i förevarande fråga skulle vara träd för nära hade ett syfte, som går utöfver sjelfva anmärkningens s. k. kläm och hvari jag för öfrigt spårar samma tankegång, som för ej länge sedan fick sitt uttryck i en utskottsledamots yttrande i ett annat sammanhang.

Utskottet säger, att Kongl. Maj:t i 1893 års statsverksproposition föreslog byråchefsassistents- och adjutantsbefattningarnas å arméförvaltningens intendentsdepartement indragande före 1894 års början. Detta är ej alldeles med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Kongl. Maj:t gjorde fast mera till 1892 års urtima Riksdag det förslag, att dessa befattningar skulle indragas, i den mån den nya intendenturcorpsen upprättades, hvarjemte Kongl. Maj:t, då detta förslag af Riksdagen bifölls, i det till 1893 års Riksdag framlagda *förslag* eller *beräkning* öfver kostnaderna för genomförande af intendenturcorpsens organisation under år 1894, upptog nämnda befattningar såsom möjliga att under år 1893 indragas. Men Kongl. Maj:t begärde ingalunda Riksdagens fastställelse af denna förslagsberäkning, ej heller faststälde Riksdagen, på sätt utskottet framställer saken, beräkningen. Den nöjde sig med att, i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag, bevilja medel till det belopp, som enligt beräkningen var för ändamålet nödvändigt, och detta är för visso något helt annat, än hvad utskottet påstår. Ifrågavarande beräkning såväl som alla de beräkningar, rörande ökade anslag till genomförande af 1892 års förbättrade härorganisation, hvilka vid 1893 års och innevarande års riksdagar blifvit fogade vid statsverkspropositionen, hafva enligt min uppfattning, ingalunda karakteren af öfvergångsstat, som till Riksdagens fastställelse hänskjutas, utan utgöra rätt och slätt endast kalkyler, som utvisa hvilka belopp, som i stort sedt böra under budgetåret anvisas, för att målet, det fullständiga genomförandet af 1892 års organisation, i enlighet med de sagda år fastställda normalstaterna, må kunna vid den bestämda öfvergångstidens slut vara uppnådt. Och Riksdagen har ej heller sett dem i annat ljus. I Riksdagens skrivelse 1893 om regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel förekommer icke ett ord derom, att dessa beräkningar af Riksdagen till efterrättelse faststälts; och lika litet har i de beslut om regleringen af samma hufvudtitel, som under innevarande år fattats, någon antydning derom lemnats.

Utän tvifvel måste Riksdagen under sådana förhållanden anses dela den uppfattning rörande öfvergångsanordningarna för genom-

förande af 1892 års förbättrade härordning, som jag uttalade i mitt anförande till statsrådsprotokollet för den 14 oktober 1892 och som af Kongl. Maj:t gillades.

Jag yttrade härom ordagrant följande:

»Hvad öfvergången från den gamla till den nya organisationen beträffar, torde i detta sammanhang en anmärkning böra göras, som eger tillämplighet äfven på de af t. f. chefen för generalstaben för öfvergången till den nya organisationen inom de öfriga vapenslagen framlagda planer. Beskaffenheten af det härordningsförslag, som nu är å bane, innebär nemligen att, till vinnande af mera likformighet i arméns organisation, en öfverflyttning af befälsplatser från ett truppförband till ett annat i stor omfattning måste komma till stånd och att vidare en del af de för den nya organisationens genomförande nödiga kostnader skall anskaffas genom indragning af manskapsnummer vid såväl indelta som värfvade armén; och då tiden för dylika åtgärders vidtagande, såsom beroende på vederbörande personals afgang eller benägenhet att underkasta sig transport med flera dylika ej inom statens magtsfer liggande förhållanden, icke kan på förhand med fullkomlig noggrannhet bestämmas. inses lätt, att ifrågavarande af t. f. chefen för generalstaben uppgjorda öfvergångsplaner framlagts mera i syfte att visa, huru öfvergången kan låta verkställa sig, än med beständ afsigt, att de skulle af Eders Kongl. Maj:t och Riksdagen en gång för alla till orubblig efterrättelse fastställas. I hvarje fall kan något sådant ifrågasättas endast hvad angår det är, för hvilket statsregleringen samtidigt uppgöres, men äfven för detta kan, på grund af sakeus natur, åt den plan för öfvergången, hvilken ligger till grund för årets anslagsfordringar, ej gifvas den betydelse, att Eders Kongl. Maj:t derigenom skulle vara förhindrad att inom gränsen af de anslag, Riksdagen för ändamålet ställer till Eders Kongl. Maj:ts förfogande, vidtaga de åtgärder för öfvergångens genomförande, hvilka, med afseende å de mångahanda under öfvergångstiden inträdande vexlande förhållanden, befinnas bäst främja densamma, äfven om dessa skulle i en eller annan del afvika från de å öfvergångsplanen upptagna».

Jag tror, att den som opartiskt genomläser detta mitt yttrande och dermed sammanställer det af mig förut accentuerade förhållandet, att hvarken 1892 års urtima Riksdag och ej heller de båda lagtima Riksdagarna derefter på annat sätt yttrat sig om öfvergångsanordningarna, än att de, i enlighet med Kongl. Maj:ts på förstnämnda beräkningar stödda förslag, beviljat de belopp, som därför befunnits erforderliga, skall medgifva, att i förevarande fråga ej kan vara tal derom, att något Riksdagens beslut ej skulle blifvit behörigen tillämpadt. Hvad särskildt angår frågan om anledningen dertill, att de båda befättningarna, på sätt af Kongl. Maj:t ställes i utsigt, ej kunde år 1893 indragas, berodde detta helt enkelt derpå, att vid årets slut ej, såsom man hoppats vid intendenturcorpsen, fans anställd nog talrik personal, för att öfvertaga de med dessa befättningar förenade göromål, och att man af sådan anledning måste tillgripa utvägen att

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

låta allt i detta afseende tills vidare blifva vid det gamla; och jag behöfver väl ej tillägga, att kostnaden för anordningen begränsades inom de medel, som af Riksdagen stälts till Kongl. Maj:ts förfogande för genomförande af intendenturcorpsens nya organisation.

Efter denna långa digression, som visserligen i och för sig varit obehöflig i samma stund jag visat, att beslutet i frågan ingalunda kunna användas såsom bevisningsmateriel för det påstådda obehöriga användandet af föredragning i kommandoväg, återgår jag till sjelfva ämnet. Jag medgifver dervid mer än gerna, att gränsen emellan de mål, som böra föredragas inför Konungen i statsrådet, och de s. k. kommandoärendena är ytterligt svår att draga. Särskildt stadgandet i 15 § regeringsformen, den enda, i hvilken någon definition af kommandomålen försökts, synes mig lika med utskottet ej vara till fyllest; och jag har, då det gått att afgöra, huru vida ett ärende vore af beskaffenhet att kunna i kommandoväg föredragas, städse varit i förlägenhet att finna den rätta decisionsgrunden. Att ej, på sätt man någon gång hört påstås, den omständigheten, att genom det blifvande beslutet utgifter kunna förorsakas, kan vara afgörande, torde vara uppenbart, då längre ned i 15 § såväl som i ansvarighetslagen förutsättes, att ett af Konungen i kommandoväg beslutadt företag kan, såsom det heter i nyssnämnda §, vara grundadt på ovissa eller otillräckliga medel att dem utföra; och i sjelfva verket torde kunna påstås, att knappast något beslut i kommandoväg kan fattas, som ej medför kostnad. Antag t. ex. en så obestriddligen till kommandoärendena hörande sak som anbefallandet af en fältmarsch eller något dylikt. En sådan kan uppenbarligen icke aflöpa utan ökade kostnader, om ej på annat sätt, så åtminstone derigenom, att materielen dervid slites mera än vid de dagliga öfningarna i garnisonen. Jemförelsen med de åtgärder, som en i spetsen för landets armé stäld general skulle vara berättigad att utan särskild hemställan till Kongl. Maj:t vidtaga, hvilken jemförelse jag också framkallat för att för mig klargöra, hvar kommandomålen börja och sluta, torde måhända äfven någon gång ej vara fullt adequat. Den negativa definition på kommandomål, hvilken, om jag får använda ett sådant uttryck, förelades 1818 års Riksdag och som utskottet anser kunna i brist på annat användas såsom decisionsgrund, torde slutligen ej heller i alla fall räcka till; och jag hemställer till utskottet, om ens dess egen definition »enkla militära mål, som afse rena verkställighetsåtgärder», blir nöjaktig. Hvad menas i detta fall med verkställighetsåtgärder, skall det vara sådana, som afse att verkställa Kongl. Maj:ts omedelbart förut i konseljen fattade beslut? Ja, då försvinna kommandomålen, men om det kan vara grundlagsenligt, då sådana mål dock lika grundlagsenligt skola finnas, det blir en annan fråga. Afser åter verkställigheten utförandet af de i allmänna författningar förutsedda och närmare reglerade militära öfningarna med mera sådant, ja, då äro vi vid det gamla; ty just det anser jag vara kommandomålens innebörd, ehuru naturligtvis tolkningen af denna regel i tillämpningen kan liksom tolkningen af all lag erbjuda svårigheter.

Hvad nu särskildt angår de exempel, som utskottet åberopat och

som skulle ådalägga, hvilket obehörigt omfång begreppet kommandomål erhållit, så hemställer jag till herrarna, huru vida, derest man använder den af utskottet förordade, för 1818 års Riksdag framlagda definition på kommandomålen, på dessa exempel, man då kan påstå, att kommenderandet af några officerare till utlandet eller föreskriften att vid en skola skall undervisas i kristendom och sång m. m. kan sägas leda till stiftande af nya lagar eller till ändring, förklaring eller rubbning af gällande lagar och allmänna ekonomiska författningar eller uti dispositionen af allmänna medel. Det synes mig icke vara fallet, och ej heller vet jag, hvar i regeringsformen finnes föreskrifvet, att mål af denna beskaffenhet, i hvilka ersättningsfrågan väl att märka ej var inblandad, skola föredragas i statsrådet. Att, såsom utskottet säger, beslutet i statsrådet i viss mån blef en följd af det i kommandoväg skedda afgörandet, är visserligen en sanning, men äro, såsom jag tror mig hafva ådagalagt, målen i fråga af kommandomåls natur, torde väl den klandrade konsekvensen af kommandovägsafgörandet bero på grundlagens bud, att öfver hufvud sådana mål skola finnas. Om nödvändigheten af detta grundlagsbud har jag ej att nu yttra mig.

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Herr Ljungman: Gent emot herr statsrådet och chefens för landtförvarsdepartementet anförande skall jag be att få påpeka, att, beträffande hvad herr statsrådet nämnde om målet af den 20 oktober 1893, hvarken statsrådsprotokollet eller protokollet öfver kommandomålet innehålla några upplysningar för afgörandet af frågan, huru vida målet först föredragits i kommandoväg, innan det afgjordes i statsrådet. Men utskottet har antagit, att herr statsrådet handlat konsekvent och först föredragit målet i kommandoväg. Om så icke varit förhållandet, hvilket jag ej vill betvifla, så styrkes derigenom endast utskottets påstående, att det mycket väl låter sig göra, ja till och med är det enda rigtiga, att ett slikt ärende först föredrages i statsrådet och sedan i kommandoväg. Då ett sådant tillvägagående brukas i sjöförvarsdepartementet, kan jag ej se något hinder för, att så äfven bör kunna ske i landtförvarsdepartementet. Icke heller har herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet anført något skäl, för att så ej kan ske. Det är, såsom utskottet påpekat både år 1868 och i år, oegentligt, att frågor om användning af statsanslag skola afgöras på kommandoväg, när det är tillfälle att först afgöra dem i statsrådet. Ty då ett beslut först fattas i kommandoväg, och anslagsfrågan sedan skall behandlas i statsrådet, då är ju statsrådet bundet i sin pröfningsrätt, och helt visst är ett sådant tillvägagående, såsom utskottet också påpekade 1868, i hög grad olämpligt.

Att stadgandet i 15 § regeringsformen i detta afseende är otydligt och otillfredsställande, vill jag visst icke bestrida, men sådant afhjelpes endast derigenom, att Kongl. Maj:t inkommer till Riksdagen med ett tillfredsställande ändringsförslag.

Utskottet har icke ansett sig sjelft kunna föreslå en tillfredsställande lydelse för paragrafen i fråga, då utskottets ledamöter i afseende å kommandoärenden ju icke kunna hafva en sådan speciel

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

sakkännedom som Kongl. Maj:t, emedan utskottet icke får granska kommandomålen i hela deras omfattning, utan endast undantagsvis får se, hur ett och af dem afgjorts. Det är klart, att det därför skall vara svårt för utskottet att för ett ändringsförslags utarbetande fullständigt kunna bedöma kommandomålen både omfattning och begränsning.

Med anledning af hvad jag nu sagt skall jag hemställa, att kammaren måtte besluta att med gillande af utskottets förfarande lägga denna punkt till handlingarna.

Herr Hedin: Jemte det jag till alla delar instämmer i hvad den ärade vice ordföranden i konstitutionsutskottet sagt, äfvensom i hans yrkande, skall jag be att med anledning af den första delen af herr statsrådet och chefens för landtförsvarsdepartementet anförande få erinra om det, som rörande anlagen under 4:de hufvudtiteln står i Kongl. Maj:ts proposition till 1893 års Riksdag angående statsverkets tillstånd och behof. Det framgår nemligen der af bilagorna, att byråchefsassistents- och adjutantsbefattningarna i arméförvaltningens intendentsdepartement skulle före innevarande års början indragas; ty på något annat sätt kan det icke förklaras — och det är säkert, att det var meningen då — att lönerna för dessa båda befattningar skulle under år 1894 blifva disponibla. Detta hör således till det material, som Kongl. Maj:t sjelf framlagt till Riksdagens bedömande, och hvarpå Riksdagen haft att grunda sitt beslut.

Jag skall, som sagdt, för öfrigt inskränka mig till att instämma i det yrkande, som af konstitutionsutskottets vice ordförande blifvit gjordt, då jag antager, att det, efter de flera ganska uttömmande debatter rörande kommandomålen, som här hållits, är öfverflödigt att ytterligare anförna någonting i detta ämne, och då jag dessutom har anledning tro, att en stor majoritet inom kammaren redan för länge sedan fullständigt stadgat sin hållning i dessa frågor.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, beslöt kammaren att, med gillande af utskottets ifrågavarande anmälan, lägga punkten till handlingarna.

Efter föredragning vidare af utskottets under *punkten 3* gjorda anmälan anförde:

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Christerson: Såsom skäl för den af utskottet gjorda anmälan, rörande ett på föredragning af chefen för sjöförsvarsdepartementet den 24 mars 1893 beviljadt understöd åt en pensionerad f. d. officer vid flottan, äro anförda hufvudsakligen tvenne omständigheter.

Den första är, att beloppets storlek skulle innebära en ganska väsentlig afvikelse från de af Kongl. Maj:t godkända bestämmelserna angående storleken af de från invalidhusfonden utgående understöden. Några dylika bestämmelser finnas, mig veterligen, icke. Visserligen

förekommer i Rikets Ständers underdåniga skrifvelse den 22 februari 1845 angående indragning af invalidinrättningen på Ulriksdal uttrycket: »Om i sådant fall pensionerna blefvo bestämde t. ex. 200 rdr banko för officer, 133: 16 för underofficer och 80: — för korporal eller soldat, skulle för underhåll af samma personer som 1841 — det var då talet om denna inrättnings indragning började — åtgå allenast 8,774 rdr 16 sk. b:co»; underhållssumman var vid det tillfället 17,000 rdr, och följaktligen synes denna åtgärd endast afse att med dåvarande antal pensionärer medföra en besparing af 8,000 rdr b:co. Denna summa synes Riksdagen då hafva ansett såsom lämplig; tänker man på penningens värde då och nu, var det ju icke så litet, som en officer skulle erhålla, då för honom afsågs 200 rdr b:co.

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

Nästa gång det talas om dessa understöd är i Rikets Ständers underdåniga skrifvelse den 2 juni 1848, då det säges i motiveringen, bland annat, »och ansåge Eders Kongl. Maj:ts pensionernas belopp kunna bestämmas på sätt i Rikets Ständers skrifvelse 1845 jemväl blifvit föreslaget» och så komma samma siffror tillbaka. Men i sjelfva riksdagsskrifvelsen nämnes icke ett ord om *beloppen* af pensionerna till de afskedade militärerna, utan i dess ställe, att Rikets Ständer tillkännagifvit, att de icke hade något att erinra mot att invalidhusfondens samlade kapital och de till invalidinrättningen anslagna hemmansrätter fortfarande, såsom dittills egt rum, skulle ställas till Kongl. Maj:ts fria disposition. Vidare förekommer rörande dessa understöd eller pensioner ingen bestämmelse förr än i kongl. brefvet den 18 december 1849 då det, bland annat, heter: »hvarefter VI vilje i nåder bestämma den summa, som må afsättas för att under påföljande år såsom *understöd* åt afskedade personer, tillhörande armén eller flottan utgå.»

I förbigående må här omnämnas, att i detta kongl. bref talas såväl om pensioner som gratifikation, då deremot Rikets Ständer endast tala om pensioner.

Afven om man nu skulle, såsom utskottet synes hafva gjort, anse, att detta uttalande i Kongl. Maj:ts skrifvelse till Rikets Ständer 1847, nemligen det att pensionerna *kunde* sättas till vissa uppgifna belopp, skulle innebära, att Kongl. Maj:ts med afseende på pensionernas storlek skulle anse sig bunden, så är det att märka, att i samma kongl. bref tydligen är framhållet, att gratifikation jemväl skulle kunna från fonden utdelas, och Kongl. Maj:ts formella rätt att bestämma dessa gratifikation till sådana belopp, som ansågos vara lämpliga, torde därför icke kunna bestridas.

Då, så vidt jag kan finna, icke någon föreskrift rörande beloppen af dessa gratifikation förefinnes, så läser afvikelse derifrån svårigen kunna ega rum. Således kan jag icke finna något felaktigt förfarande hafva egt rum uti den första af utskottet anförda omständighet.

Den andra omständigheten, hvilken utskottet ansett sig böra särskildt framhålla, är, »att summan af de nästlidet år till officerare utdelade belopp öfverstiger den del af förevarande medel, som under samma tid tillfallit menige.»

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
forda
protokoll.
(Forts.)

Då nu detta anmärkes i samband med förevarande statsrådsprotokoll, ser det ut, som om det afsåge flottans understödstagare, men tydligt är dock, att detta uttalande måste afse något annat än de af mig tillstyrkta understöden från denna fond, ty af de 10,000 kronor, hvilka afsetts för understödstagare från flottan och som 1893 på min föredragning blefvo utdelade i understöd, tillfölla 9,175 kronor menige man, 325 kronor underofficerare och 500 kronor officer. Följaktligen tillföll manskapet, i stället för att det fick den mindre delen, mera än aderton gånger det belopp, som utgick till understödstagare af officersgrad.

När utskottet vidare nämner om de talrika fall, som här tagit utskottets uppmärksamhet i anspråk, och bland hvilka utskottet särskildt fäst sig vid ett angående en namngifven person, så torde det icke heller röra flottan, enär det bland dem icke fans mer än en f. d. officer; och det är väl icke talrika fall. Vidare säger utskottet: »I motsats till hvad statsrådsprotokollet synes utvisa och för erhållande af sådan nådegåfva torde böra anses erforderligt, har grefve Cronstedt icke ens till Kongl. Maj:t ingifvit någon formlig ansökning om understöd.» Nej, det är sant: han har icke ingifvit en formlig sådan ansökan år 1893, utan han har då endast ingifvit en skrifvelse lika med den, han under 8 föregående år gifvit in, och vid dem bifogat ett prestbevis, som naturligtvis erfordras för att få understöd. Om man vill göra jmförelse, har han i detta fall gått något längre än andra, i det han skickat in en särskild skrifvelse, under det att mången fattig stackare inskränker sig till att blott skicka in en lapp — jag har här tagit med mig en bundt — på hvilken står intyg från presten, att han lever, och å dessas vägnar bör man ju vara tacksam för, det ej formlig ansökan ansetts äfven för dem behöflig hvarje år, och därför torde man väl ock få anse, att utskottet icke fästat särskild stor vikt vid *detta* förhållande.

Dessutom skulle jag vilja tillägga, att då Kongl. Maj:t har fri disposition till att lemna dessa gratifikationer, då det sedan gammalt varit ett bruk, att den som en gång kommit att få ett sådant understöd, får bibehålla det, tills någon känd förändring eller förbättring af hans ekonomiska ställning eller dylikt gifver anledning till understödets indragande, då vidare en sådan anledning af mig icke var känd vid det tillfälle, då denna sak föredrogs i konseljen, och då man dessutom, tycker jag — särskildt med afseende fästadt på sådana fattiga, som endast skicka in sådana här lappar, som jag talat om — väl svårligen med rättvisa kan fordra, att en understödstagare skall för hvarje år skicka in en formligt motiverad ansökan, för att visa, huru fattig han är, då jag således icke kände till, att någon förändring inträffat, så hade jag ingen anledning att afstyrka beviljandet af ett understöd, som gått ut 9 år å rad utan anmärkning. Här föreligger således icke något, som jag förbisett.

Slutligen säger utskottet: »Att, såsom statsrådsprotokollet tillika gifver vid handen, bevakande omständigheter skulle föreligga i detta fall, saknar således allt stöd af ansökningshandlingarna.» Men om man härmed menar, att ett afsigtligt vilseledande uttryck blifvit begagnadt i bilagan till statsrådsprotokollet, ja, då synes det mig

tillräckligt, för att bevisa det obefogade i ett sådant förmenande, att säga, att Cronstedt lika med andra understödstagare i många år varit upptagen på en särskild förteckning, bilagd protokollet, och i likhet med alla andra under en gemensam rubrik, i hvilken förekomma orden: »med afseende på bevekande omständigheter», hvarpå följa namnen på alla understödstagare. Vid denna rubrik bör man naturligtvis icke fästa någon annan betydelse denna gång än vid alla andra tillfällen.

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

På grund af hvad jag haft äran för kammaren anföra, behagade kammaren finna, att i sak något verkligt skäl för den gjorda anmälan i denna punkt icke synes föreligga.

Herr Ljungman: Med anledning af hvad från statsrådsbänken nu anförts, ber jag att få hänvisa till den utredning och motivering, som utskottet lemnat, likasom äfven till den reservation, som redan förlidet år öfver samma ämne afgafs, hvarest motiven till den af utskottet gjorda anmärkningen synas vara tillräckligt tydligt angifna.

Det kan väl icke gerna vara lämpligt, att, när man har en fond afsedd att understödja behöfvande och fattige krigsmän, man gifver så stora belopp åt med höga summor pensionerade officerare. Sjelfva beloppet är tillräckligt talande för saken, så att det kan vara öfverflödigt att säga något mer i ämnet. En person med 4,410 kronor i pension och som derjemte har en inkomst af 500 kronor utaf enskild tjänst samt eger en gård i Karlskrona, han kan väl icke vara i behöf af att år efter år tilldelas en så stor gratifikation, då rent af utfattige krigsmän i lägre grader få nöja sig med så ytterst obetydliga belopp.

Jag skall därför hemställa, att kammaren med gillande af utskottets förfarande måtte lägga den föredragna punkten i betänkandet till handlingarna.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet, friherre Rappe: Den i denna punkt förekommande anmärkning hänför sig visserligen till en på chefens för sjöförsvarsdepartementet föredragning beslutad åtgärd, men då utskottets motivering innehåller ett ganska skarpt klander mot det sätt, hvarpå invalidhusfondens medel i allmänhet disponerats, torde chefen för landtförsvarsdepartementet ega full anledning, att till närmare skärskådan upptaga denna motivering, så mycket mer som ett stillatigande härvidlag vore liktydigt med erkännandet af fel, hvilka — icke blifvit begångna.

Utskottets motivering synes sönderfalla i 2 delar. Den ena anmärkningen innebär, att, vid förra årets utdelning af nådegåfvor, skulle hafva, såsom utskottet uttrycker sig, skett en väsentlig afvikelse från de »af Kongl. Maj:t godkända bestämmelserna beträffande storleken af de från invalidhusfonden utgående understöden, en afvikelse, hvilken synes desto märkligare, som enligt utskottets åsigt, någon giltig anledning till en dylik rubbning af samma föreskrifter icke förefinnes.» Den andra anmärkningen åter gäller sjelfva fördelningen af nådegåfvorna, dervid utskottet ansett sig böra framhålla, »att summan af de nästlidet år till officerare utdelade belopp öfverstege den del af förevarande medel, som under samma tid tillfallit menige, hvilken

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

anmärkning utmynnar i utskottets slutkläm, »att rättvisa och billighet dock borde mana, att vid fördelningen af dessa medel de mindre lyckligt lottade ble'Ve bättre än hitintills tillgodosedda».

Hvad nu angår den första af dessa anmärkningar, nemligen om öfverskridandet af gifna bestämmelser och föreskrifter i afseende på gratifikationernas storlek, så är densamma lätt bemött dermed, att några dylika bestämmelser aldrig förefunnits — icke ens blifvit af Riksdagen ifrågasatta, än mindre af Kongl. Maj:t godkända.

De slutsatser utskottet velat draga af Kongl. Maj:ts skrifvelse till rikets ständer den 3 december 1847 angående upphörandet af invalidinrättningen å Ulriksdal bero synbarligen på en missuppfattning af en uti skrifvelsen förekommande mening. I nämnda skrifvelse — som, det medgifves villigt, kunnat vara tydligare redigerad — har Kongl. Maj:t, med anledning af ständernas vid två föregående riksdagar gjorda framställning om invalidinrättningens upplösning, visserligen bland annat förklarar sig anse »pensionernas» belopp kunna bestämmas, på sätt ständerna jemväl föreslagit, nemligen till 200 riksdaler för officer, 133 riksdaler 16 skillingar för underofficer och 80 riksdaler, allt banko, för korpral eller soldat, men — denna pensionering afsåg endast ersättning åt, eller ett slags försättande å indragningsstat af de invalider, till antalet 54, hvilka då voro intagna i invalidinrättningen och genom dennas upplösning helt plötsligt skulle gå miste om der dittills åtnjutna fördelar, såsom husrum, fri kost, beklädnad m. m. — Att ständerna för sin del åsyftat detta och ingenting annat, framgår alldeles tydligt af deras underdåniga skrifvelse i ämnet den 22 februari 1845, hvilken också ligger till grund för Kongl. Maj:ts ofvanberörda uttalande, och ber jag att ur samma skrifvelse få citera följande:

Rikets ständer förmäla, »hurusom kostnaderna i och för invalidinrättningen under de senare åren uppgått till omkring 17,000 riksdaler årligen, äfvensom att invalidpersonalen 1841 utgjorts af 14 officerare, 10 underofficerare och 58 man, tillsammans 82 personer, eller det högsta antal, som på en gång får vid inrättningen intagas, hvadan, med antagen fördelning af nämnda utgiftssumma emellan dessa 82 invalider, på hvarje invalid komme att belöpa sig en underhållskostnad af omkring 207 riksdaler banko för året.

»Det torde icke vara tvifvel underkastadt», tillägga ständerna, »att denna kostnad, så vidt fråga är om korpraler och soldater, uppgår till ett alltför högt belopp, och att en icke obetydlig nedsättning deri skulle kunna åstadkommas, derest invaliderne, försedde med lämplige, af invalidhusfondens medel utgående, pensioner, tillåtes att till vistelseort välja den del af riket, der de funno sin utkomst lättast kunna vinnas, en förändring, hvarigenom jemväl invaliderne sannolikt komme i tillfälle att bereda sig ett mera verksamt och derigenom treffligare lefnadssätt. Om i sådant fall pensionerna blefve bestämda t. ex. för officer till 200 riksdaler, underofficer till 133 riksdaler 16 skillingar, och för korpral eller soldat till 80 riksdaler banko om året, skulle för underhåll af 14 officerare, 10 underofficerare och 58 man, eller för en personal, till antalet lika med den, som år 1841 vid inrättningen varit intagen, åtgå allenast 8,773 riksdaler 16 skillingar,

eller omkring hälften af den kostnad — hvilken nyssnämnda är för detta ändamål utgått.»

Sedan invalidinrättningen med 1850 års ingång blifvit upplöst,ingo också de derstädes då intagna invalider under sin återstående listtid uppbära dem sålunda tillagda pensioner, men sedan dess hafva, med undantag af de sedermera inrättade svärdspensionerna, inga understöd från fonden utdelats, annat än i form af gratifikationer. Kongl. Maj:t hade nemligen i sin förberörda skrifvelse af den 3 december 1847 »förbehållit sig», att de till inrättningen anslagna hemmansräntor jemte dess kapitalfond allt framgent skulle stå till Kongl. Maj:ts disposition, så att räntorna deraf efter behof kunde användas till pensioner och gratifikationer åt afskedade i behofstadde krigsmän; och förklarade ständerna sig icke hafva något att erinra mot det af Kongl. Maj:t sålunda gjorda »förbehåll», samt fäste icke något slags vilkor för Kongl. Maj:ts fria disposition af fonden för det afsedda ändamålet.

Utskottets förmenande, att Kongl. Maj:t skulle af några slags föreskrifter vara bunden i afseende på storleken af de utaf Kongl. Maj:t beviljade gratifikationer, saknar således all grund. Något skäl för Kongl. Maj:t, att taga de år 1847 för särskildt ändamål beviljade pensionsbelopp såsom norm för bestämmandet af gratifikationernas storlek, förefinnes icke heller, och en sådan åtgärd skulle dessutom vara rent förkastlig ur synpunkten att befrämja invalidhusfondens tillväxt. Såsom exempel på hvartill sådant skulle kunna leda, behöfver jag blott påpeka, att, derest de 1,717 personer tillhörande manskapet, hvilka under år 1893 erhållit understöd med i medeltal 16 kronor 33 öre, i stället fått gratifikationerna bestämda efter de åt invaliderna bestämda pensionsbelopp, endast denna post skulle medfört en förhöjd utgift af omkring 179,000 kronor, eller vida mera än invalidhusfondens hela bruttoinkomst. Fondens ställning, som vid tiden för invalidinrättningens upplösning utgjorde omkring 320,000 kronor och vid 1892 års slut uppgick till omkring 2,520,000 kronor, skulle säkerligen, genom följandet af dylika principer, visat sig helt annorlunda än nu är förhållandet.

I sammanhang härmed tillåter jag mig erinra, att, derest man, såsom rättvist är, tager i beräkning skillnaden emellan penningvärdet nu och för 50 år sedan, de till officerare under senaste år utgående gratifikationsbelopp, af utskottet beräknats i medeltal till 322 kronor 55 öre per individ, icke på långt när i storlek uppgå till de belopp, som Rikets Ständer år 1845 ansett böra i form af pensioner utgå till då varande invalid-officerare.

Beträffande åter utskottets anmärkning om fördelningen af understödsbeloppen och utskottets åsigt, att vid denna fördelning »de mindre lyckligt lottade» (hvarmed utskottet synes afse menige man) borde bättre än hitintills blifva tillgodosedda», så tillåter jag mig till en början anmärka, att det, ur mänsklig synpunkt sedt, ofta torde vara svårt att bedöma, hvilken är mindre lyckligt lottad, antingen den gamle utblottade officeren, som ofta af sjuklighet nödgats afgå ur tjensten före uppnådd pensionsålder och som kanske är för stolt

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

Angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll. att anlita fattigvården, eller den i öfrigt i samma utblottade belägenhet varande gamle soldaten.

Då emellertid de af utskottet rörande understödsbeloppen meddelade siffror ingifva den föreställningen, att *större* delen af de från fonden utgående understödsbeloppen kommit afskedade officerare och underofficerare till godo och endast den *mindre* delen tillfallit manskap, får jag, till berigtigande häraf, upplysa, att under år 1893 på landförsvarsdepartementets föredragning från nämnda fond anvisats:

för manskap såsom gratifikationer	kr. 19,330: —
» d:o, såsom bidrag till förhöjd manskapspensionering i Wadstena krigsmanshuskassa	» 30,000: —
	eller tillsammans kr. 49,330: —

samt för officerare och underofficerare, såsom gratifikationer	» 36,825: —
hvadan en skilnad <i>till menige mans fördel</i> uppkommer af	» 12,505: —

Såsom ytterligare belysning af detta förhållande torde få nämnas, att af de gratifikationer, som i landförsvarsdepartementet under år 1893 från invalidhusfonden tilldelats *nye sökande*, d. v. s. sådana, som icke förut erhållit understöd, endast 1,000 kronor tillfallit officerare och underofficerare, hvaremot korpraler och manskap under samma tid bekommit 4,930 kronor.

Utskottet uttalar (å sid. 12) den åsigt, att »den på senare år skedda förbättringen af officerarnes löne- och pensionsförhållanden bort föranleda dertill, att det behof af understöd, som i vissa fall kunnat för dem förefinnas, numera bortfallit».

Till bemötande af de slutsatser, man möjligen kan draga af detta uttalande, får jag upplysa, att vid gratifikationernas utdelande såsom *regel* följes, att officerare, hvilka kommit i åtnjutande af 1877 års nya pensionsstat, *ej* böra erhålla understöd från invalidhusfonden. I de sällsynta fall, då något undantag gjorts från denna regel, hafva särskildt bevakande omständigheter gjort sig gällande. Deremot är det just det stora antalet af sådana behöfvande officerare, hvilka innehafva pension å gammal stat och således *icke* kommit i åtnjutande af förbättrade aflönings- och pensionsförhållanden, som nu tynger på siffran öfver understödstagande officerare och underofficerare. Sedan mycket lång tid tillbaka har nemligen den praxis följts, att dylika personer, eller s. k. gamle sökande, år efter år fått, på ny ansökning, behålla dem en gång tillagdt understöd, *då de omständigheter, som föranledt understödets beviljande, veterligen icke undergått någon förändring*. De flesta af dessa äro dock mycket gamla, och deras antal minskas år efter år.

Af hvad jag sålunda anfört och *då*, under de senare åren, alla ansträngningar gjorts för att förbättra det afskedade manskapets ställning genom ökandet af gratifikationernas belopp från 10 kronor till 15 å 20 kronor samt förändrade åldersbestämmelser i afseende på tiden för gratifikationens erhållande, åldern nedsatt från 70 till 65 år, och *då* vid pröfningen af nya inkomna ansökningar om under-

stöd, tillgångarne i *främsta rummet* alltid tagas i anspråk för att deraf förtjente korpraler och soldater må komma i åtnjutande af understöd, torde kammaren kunna bedöma, i hvad mån skäl förefinnas för påståendet, att menige mans bästa mindre tillgodoses än befällets vid utdelandet af dylikt understöd.

Mot utskottets motivering, i hvad densamma rör inom landförsvarsdepartementet rådande förhållanden i frågan, torde därför en bestämd protest kunna nedläggas.

Herr Eriksson i Elgered: Herr talman! Mina herrar! Det är icke för att yttra mig beträffande den nu föredragna tredje punkten af konstitutionsutskottets betänkande, som jag begärt ordet. Anledningen dertill är icke den, att jag underskattar anmärkningens värde, utan det är därför, att dessa många olika reservationer, som finnas bifogade betänkandet, icke få på något sätt beröras under annan form, än om man behandlar dem i samband med någon af de föredragna punkterna.

Jag har därför begärt ordet för att yttra mig om en af dessa reservationer. Jag vill, såsom jag redan nämnt, icke på något sätt underskatta utskottets beslut i den tredje punkten. Jag har endast velat begagna tillfället att något tala om den reservation, som afgifvits af alla tio utskottsledamöterna från denna kammare, hvilken reservation jag anser vara af sådan betydelse, att kammarens uppmärksamhet bör fästas å densamma.

Kammaren har redan förut behandlat denna fråga. Reservationen afser nemligen statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 14 juli 1893, hvilket innehåller ett beslut om utfärdande af en kongl. kungörelse angående vissa åtgärder till förekommande af kolerans utbredning bland vår befolkning.

Hvad som företrädesvis gör det nödvändigt att inlägga en protest mot detta beslut, är att det bland ledamöterna från Första Kammaren ej funnits — en enda, som hyst samma åsigt, så att man kunnat vinna majoritet. Detta är i högsta grad förvånande och det visar, att, huru bra vår regeringsform af 1809 än må vara affattad, den ändå alltid har den väsentliga bristen, att, då det gäller den konstitutionella ansvarigheten, den synes lemna mycket öfrigt att önska.

Jag anser detta beslut från 3 synpunkter strida mot grundlagen. För det första ålägger det vissa personer skyldigheter och det skyldigheter, som de kanske icke fullt frivilligt underkasta sig, utan hafva under tjänstemannaansvar att fullgöra. Det är alltså ett ingrepp i den fria själfbestämmerätten och det fria aftalet. Det innebär vidare, detta beslut, ett betungande för kommunerna, en beskattning, och pålägger ett ganska tungt onus. Det innebär slutligen, detta beslut, ett transporterande af en administrativ författnings- och lagstiftningsrätt från regeringen själf till en regeringen underordnad myndighet, nemligen medicinalstyrelsen, som skulle icke blott få besluta, huru förfaras skulle, utan derjemte hafva rätt att ålägga böter, som skulle förvandlas enligt de vanliga bestämmelserna för böter.

Frågar man nu, huru det är möjligt, att regeringen kommit

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

derhän att kunna utfärda denna författning, så stöder den sig visserligen på regeringsformens 89 §, som handlar om Konungens ekonomiska och administrativa lagstiftningsrätt. Det är möjligt — och jag är den förste att medgifva det. — att utan denna paragraf skulle det, såsom herr ecklesiastikministern sade, blifva hardt när omöjligt för en regering att styra ett land. Men deraf följer icke den ytterliga konsekvens, till hvilken regeringen och i synnerhet den föredragande departementschefen, som kunnat kontrasignera detta beslut, hafva kommit, nemligen att det går an att utsträcka den ekonomiska lagstiftningsrätten huru långt som helst. Jag tror, att för regeringsformens 89 § finnas gränser, och jag tror, att det är ett bevis på att man öfverträder dessa gränser, om man kommer i strid och kontrast mot öfriga bestämmelser i grundlagen. En af dessa paragrafer, hvilka detta beslut obestriddligen öfverträder, är 57 § i regeringsformen, som talar om svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta och bestämmer, att kommunerna vid utöfningen af sin själfbeskattningsrätt hafva att anlita kommunalförfattningarna. Men om nu så är, att regeringen härvidlag öfverskridit sin befogenhet och grundlagens bud, så finnes det dock förmildrande omständigheter — jag är den förste att medgifva det. Jag finner t. ex., att helsovärdsstadgan, hvars kompletterande ifrågavarande beslut kan anses innebära, är tillkommen på administrativ lagstiftningsväg, och jag finner vidare, att förordningen utfärdades på grund af hotande fara och icke kunde fördröjas, till dess Riksdagen sammanträdde. Dessa båda omständigheter torde kunna anses som förmildrande, men huru vida dessa förmildrande omständigheter bort föranleda, att Första Kammarens ledamöter inom utskottet icke biträdde det uttalande, som gjorts af reservanter inom Andra Kammaren, hvilka velat göra en anmälan enligt 107 § regeringsformen, det vill jag lemna osagdt.

Jag hör, herr talman, icke till dem, som i tid och otid vilja anlita dessa konstitutionella åtgärder till protest mot hvad en regering kan göra sig skyldig till. Jag instämmer i detta afseende med Hans Järtas uttalande, och jag tror, att, om dessa bestämmelser missbrukas och allt för ofta användas, de, i stället för att utgöra ett verksamt korrektiv mot öfvergrepp från regeringens sida, komma att helt och hållet illuderas, till dess de blifva hardt när af ingen betydelse. Men deraf följer ingalunda, att man *aldrig* kan anlita denna paragraf, och jag tror, att ett fall, då det är synnerligen lämpligt att anlita den, är just det föreliggande fallet. Jag är viss, att, om det utan protest får fortgå på denna väg, deraf slutligen skulle följa, att många af våra fri- och rättigheter, till och med vår beskattningsrätt i kommunalt hänseende skulle i betänkelig grad annulleras, och för min del vill jag icke vara med derom.

Naturligtvis kan det icke falla mig in att beträffande denna fråga göra något yrkande, då saken framkommit i en reservation, utan jag har blott velat till protokollet uttala en protest mot regeringens tillvägagående i det ifrågavarande ärendet.

Herr Hedin: Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet förmodade, att inga gällande bestämmelser förefinnas, hvilka

i det ärende, som blifvit af utskottet under denna punkt anmaldt, kunde öfverträdas. Jag hemställer dock till något närmare begrundande å hans sida, huru vida det är rimligt att påstå, att Kongl. Maj:t skulle ega att vända upp och ned på alla de bestämmelser rörande dispositionsrätten af allmänna medel, som Kongl. Maj:t sjelf föreslagit för Riksdagen, och använda dem i strid med hvad han sjelf uttalat om meningen med deras användande.

När statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet anmärkte, att det i utskottets betänkande förekommande uttrycket »talrika fall» icke skulle vara tillämpligt på hans föredragning, hans utöfning af embetet, så ber jag få erinra derom, att föreliggande punkt dels bör ses i sitt sammanhang med motiveringen, så att man icke hoppar öfver någon del deraf, dels äfven i sammanhang med hvad visserligen icke utskottet anmälde, men reservanterna anmärkte vid konstitutionsutskottets dechargememorial 1893. I en reservation till detta memorial framdrogos talrika exempel på missbruk af Kongl. Maj:ts dispositionsrätt af invalidhusfondens medel, äfven på föredragning af chefen för landtförsvarsdepartementet, ehuru de äfven då blott ville att till föremål för uttrycklig anmälan skulle göras det särskildt eklatanta fall, som i år blifvit anmaldt af utskottets flertal. Det blir en uppgift för kommande konstitutionsutskott, som jag hoppas, att åtminstone ledamöterna från denna kammare icke måtte försumma, att, sedan man nu — jag vill antaga med någon effekt — vändt sig mot ett svårt, sedan 10 år förekommande missbruk på föredragning af sjöministern, vända sin uppmärksamhet äfven mot de talrika missbruk, som förekomma vid disponerandet af medel från samma fond på föredragning af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet. Jag ber att få erinra om de ganska upplysande siffror, som förekomma i reservanternas nämnda anförande till konstitutionsutskottets dechargememorial år 1893. Jag skall blott nämna ett enda exempel, anfördt i en not i nämnda memorial, att vid föredragning den 26 mars 1892 en f. d. öfverstelöjtnant ur invalidhusfonden erhölet 500 kronor och från Vadstena krigsmanskassa 300 kronor i understöd.

När nu herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet säger, att han icke hade någon anledning att afvika från hvad förut i flere år beslutits beträffande nådegåfva åt den nu ifrågavarande pensionerade officeren, så tillåter jag mig fråga, om icke hvar enda en af de öfriga detaljerna i hans föredragning om användande af medel från den ifrågavarande fonden utgjorde ett det allra kraftigaste skäl att afvika från det förfarande, som iaktogs beträffande den ifrågavarande pensionären. När han åt fattiga stackare fick utdela gåfvor af 15, 20, 25 å 30 kronor, utgjorde icke det ett så talande skäl, att intet annat i världen kunde behöfvas, att besinna sig, huru vida det vore rimligt att i första rummet lemna 500 kronor af det den gången disponibla beloppet åt en person, som sitter med 4 å 5,000 kronors inkomst? Jo, visserligen fans det anledning för herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet att göra det. När jag första gången fick se denna disposition ur invalidhusfonden — det var 1891 — så kunde jag icke begripa, huru något sådant var

*Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

möjligt. Jag frågade då en sjöofficer, hvad den ifrågavarande kommandörkaptenen hade gjort, som kunde förvärfva honom anspråk på ett sådant erkännande utöfver hvad han hade i sin pension, hvilka stora förtjenster han hade inlagt om flottan eller eljes om Sveriges rike, eller på hvad sätt och när han blifvit skadad, blifvit invalid i Kongl. Maj:ts och kronans tjenst. Svaret jag fick, herr talman, var en så utomordentligt lustig min, att jag genast svarade: »jag tackar, jag behöfver icke något annat svar», hvilket inbringade mig det välkomna lofordet, att jag hade mycket godt förstånd. Det förefaller mig otänkbart, att de omständigheter, som föranledde detta uttrycksfulla mimiska svar, icke skulle hafva varit för herr sjöministern bekanta, och det är som sagt omöjligt att medgifva, att icke alla de öfriga förslag, som han på samma gång framställde till Kongl. Maj:t om utdelning af understöd från invalidhusfonden, bort för honom utgöra den allra mest afgörande anledning att *icke* fullfölja hvad man under 9 år förut i den saken gjort.

När man ser sådana saker förekomma vid disponerandet af offentliga medel, så ser man uppenbarad på ett sätt, som jag vill beteckna blott såsom i hög grad bedröfligt, öfverklassandans magt inom regeringen. När jag ser, att 500 kronor disponerats i förväg åt en person med mellan 4 och 5,000 kronors pension, men att en f. d. husar, 67 år gammal, med 42 tjensteår, skadad i kronans tjenst, behäftad med dubbelt ljumskbräck, blind — eller som det heter: »har förlorat venstra ögat och är nästan blind» — och med tre oförsörjda barn, icke erhållit mer än 15 kronor, då säger jag — det må tagas huru illa som helst — att jag revolteras.

Herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet har sagt, att, då utskottet uti motiveringen till denna tredje anmärkningspunkt uttalat ett skarpt klander, som skulle drabba honom, om det vore förtjent, han hade all anledning att taga utskottets utlåtande i närmare skärskådande. Ja, visserligen har han anledning att taga utskottets utlåtande i närmare skärskådande, och jag för min del skulle finna det särdeles önskligt, att han toge det i ännu närmare skärskådande, än hvad jag af hans nyss hållna anförande kan sluta mig till, att han gjort.

Han yttrade någonting sådant, som att den af utskottet åberopade bestämmelsen i Kongl. Maj:ts proposition 1847 icke skulle gälla några andra än den dåvarande personalen, för hvilken invalidhusinrättningen var afsedd. Detta måste jag förklara vara ett i högsta grad förunderligt missförstånd af ord, som jag icke begriper huru man kan missförstå till den grad, som herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet det gjort. När Kongl. Maj:t framhöll nödvändigheten af att städse ega nödiga medel för att åt de afskedade och i nöd stadda krigsmän, för hvilka invalidhusinrättningen varit afsedd, kunna på annat sätt bereda vård och underhåll, så finnes det väl icke minsta rim och reson i att påstå, att detta betydde de då lefvande personerna, till det eller det antalet, bärande de eller de namnen, som då kunde komma i åtnjutande af invalidhusinrättningens fördelar. Det framgår icke af ordalagen. Ordalagen visa tvärt om motsatsen, utom det att sunda förnuftet borde räcka

till för att inse detta i fall någon felaktighet i ordalagen förefinnes. Vore detta icke förhållandet, så skulle icke allenast invalidhusinrättningen nu hafva upphört, utan då skulle äfven invalidhusfonden vara till sista skillingen indragen och använd till andra ändamål. Ty jag kan icke antaga att någon enda invalid från år 1847 ännu skulle lefva och jag frågar, om det är rimligt att antaga, att den ifrågavarande grefven och pensionerade kommandören skulle kunna anses höra till den kategorien, att, om invalidhusinrättningen finnes kvar, han skulle komma att vid densamma intagas.

Det synes mig, som om herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet bort taga utskottets utlåtande något närmare i skärskådande, då man hade kunnat hoppas, att han deraf låtit leda sig till det resultatet att, i stället för att protestera, såsom han gjorde, taga hvad utskottet sagt till ledning för sina framtida åtgöranden, när det gäller att nästa gång disponera medel från invalidhusfonden.

Jag anhåller, herr talman, att kammaren behagade med godkännande af utskottets förfarande i denna punkt, lägga densamma till handlingarna.

Herr Alsterlund: Det är med anledning af den utaf herrar Vahlin och Hedin afgifna, vid detta betänkande fogade reservation i fråga om utlemnande till armén af en fältandaktsbok, som jag begärt ordet. Jag skall icke yttra mig angående beslutet att utdela boken, utan vill jag endast bemöta ett yttrande från reservanterna, hvilket jag anser behöfva bemötas, emedan detsamma icke är riktigt.

Reservanterna säga å sidan 63: »Då den religiösa friheten hos oss i så många fall ännu icke vunnit erkännande, och då särskildt de värnpliktige utan hänsyn till religion tvingas att deltaga i statskyrkliga förrättningar, torde åtminstone hvarje ny åtgärd, vid hvilken allt fortfarande lemnas obeaktadt, att andra religioner än statskyrkans hos oss ega ett icke ringa antal anhängare, böra af Riksdagen uppmärksammas» o. s. v.

Det är icke, såsom reservanterna här säga, att värnpliktige, tillhörande en främmande religion, tvingas att deltaga i de gudstjänster, som hållas under vapenöfningarna å mötesplatserna. Tjenstgöringsreglementet för armén innehåller, beträffande främmande religionsbekännare, i § 7 mom. 8 följande bestämmelse: »Medlemmar af främmande trossamfund, hvilka sådant önska, äro fritagna från deltagande i regementsgudstjänst. Regementschefen bör derjemte på framställning medgifva främmande trosbekännare, så vidt ske kan, de fördelar, som enligt denna § skola beredas statskyrkans medlemmar. Kammaren torde deraf finna, att det af mig nu citerade uttrycket i reservationen icke är med verkliga förhållandet öfverensstämmande. Icke heller läser det falla någon regementschef in att på något sätt och vis gent emot dessa tydliga föreskrifter tvinga en främmande religionsbekännare att deltaga i regementets gudstjänster. Tvärt om, läser han väl låta sig angeläget vara att, så vidt möjligt är, bereda dem tillfälle att hålla gudstjänst på det sätt de bruka.

Jag har icke något yrkande att göra.

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning
af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

Herr Sjö: Man kan visserligen inse, att det för regeringen skall ställa sig ganska svårt att verkställa en rättvis fördelning af de gratifikationer, som stå till dess förfogande å den så kallade invalidhusfonden. Men i ett sådant fall, som det, hvilket föreligger i utskottets betänkande, synes mig, att det för regeringen icke bort förefinnas den ringaste tvekan, huru den skolat förfara, när det gälde ifrågavarande officer, hvars inkomster uppskattats till 4,410 kronor för pension och 500 kronor af enskild tjänst, förutom det att han tillika egde gård i Karlskrona. Förslidet är hade konstitutionsutskottet påpekat enahanda förhållande, och särskildt hade en af utskottets ledamöter, nemligen herr Hedin, fäst uppmärksamheten på det missförhållandet, att så hög gratifikation kunnat tilldelas förenämnde officer, som hade denna stora pension utom andra inkomster, då man vet, att äldre, värkbrutna och säugliggande soldater icke fått ett enda öres gratifikation. Äfven om de varit öfver 65 år gamla, har man ändock nekat att gifva dem gratifikation. Jag känner äfven åtskilliga fall, der ansökningar om gratifikation blifvit afslagna, under det andra ansökningar under aldeles samma förhållanden bifallits; och jag har därför icke kunnat med tystnad låta detta passera. Mig synes att, då jag förslidet är för Riksdagen påpekade Kongl. Maj:ts förfaringssätt i en fråga af enahanda beskaffenhet, som denna, detta påpekande hade bort för regeringen innebära en erinran till större varsamhet vid utdelandet af dessa medel. Men då så icke skett, har jag åtminstone velat på detta sätt begagna mig af min rättighet att här uttala mina åsikter i denna fråga. Och får jag till vederbörande departementschefer framföra min vördsamma och ödmjuka anhållan, att utdelningen af dessa gratifikationer till afskedade soldater måtte ordnas så, att den i något större mått än hittills måtte komma dem till del, och ej användas till gratifikationer åt sådana personer, som sitta med så stora inkomster, som 4,000 å 5,000 kronor, hvilket jag icke kan finna tillständigt. För närvarande har jag emellertid icke något yrkande att göra.

Häruti instämde herr *Andersson* i Löfhult.

Herr Vahlin: Herr Alsterlund har gjort en anmärkning beträffande en felaktig uppgift i den af mig vid denna punkt afgifna reservation. Jag skall, i anledning deraf, i motsats mot dem, emot hvilka förut i dag anmärkningar blifvit framställda, erkänna, att jag tror hans erinran vara riktig. Jag hade frågat en militär, huru det förhölle sig i detta fall, och han nämnde, att äfven värnpliktig beväring af främmande trosbekännelse vore tvungen att deltaga uti ifrågavarande gudstjänster. Jag må bekänna, att jag litade på denna uppgift och nedskref densamma utan att först hafva genomläst tjänstgöringsreglementets bestämmelser i detta afseende. Detta reglemente är temligen nytt — det är, som jag tror, endast 4 år gammalt — och det är ju möjligt, att den ifrågavarande officeren, hvilken af mig tillspordes, icke kände till detsamma.

Herr Alsterlunds anmärkning gäller emellertid blott några uttryck i motiveringen till reservationen, hvilken för öfrigt hvilat på så goda

skäl, att densamma förlorar mycket litet på det medgifvande jag nu gjort.

Öfverläggningen var härmed slutad. Äfven denna punkt lades med gillande af utskottets anmälan till handlingarna.

§ 4.

I ordningen förekom härnäst Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 19, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kongl. Maj:t angående tillägg till § 35 folkskolestadgan.

*Angående
tillägg till
§ 35
folkskole-
stadgan.*

Motionären, herr *P. Larsson* i Fole, hade i berörda, inom Andra Kammaren väckta motion, n:o 157, föreslagit, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om sådant tillägg till ofvannämnda paragraf, att det måtte medgifvas skoldistrikt att anordna undervisning på det sätt, att intagning i skolan skedde hvart annat år.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning af ärendet anförde

Herr Larsson i Fole: Som herrarne finna af detta betänkande, har utskottet nästan enhälligt afstyrkt min motion, och jag antager därför att det icke lönar mödan att uppträda till försvar för densamma, helst den icke rör alla skoldistrikt, utan blott ett och annat. Men detta oaktadt vill jag säga några ord.

Utskottet erkänner, att jag i viss mån haft goda skäl för min framställning och »att fall kunna gifvas, der en anordning af skolväsendet i enlighet med mitt förslag måste anses som en förbättring». Men utskottet framhåller emellertid åtskilliga olägenheter, som skulle uppstå genom ett bifall till mitt förslag. Dessa olägenheter har utskottet framhållit i fyra punkter, som dock egentligen skulle kunna sammanföras under en punkt, enligt hvilken hufvudolägenheten skulle bestå deri, att barn af olika åldrar undervisades i samma klass. Men ett sådant förhållande var jemväl förut medgifvet, så vida församlingarna vore eniga derom. § 35 i gällande folkskolestadga af den 20 januari 1882 innehåller i mom. 1 följande bestämmelse: »Barns skolålder räknas från och med det år, under hvilket barnet fyller sju, till och med det år, under hvilket barnet fyller fjorton år.» Detta var således medgifvet förut. Men så kommer ett följande moment, som upphäver hela det föregående stadgandet. Det lyder nemligen så: »Då skolråd efter samråd med kyrkostämman så pröfvar nödigt, må tiden, då barns skolgång skall begynna, kunna uppskjutas, dock icke längre än till det år, under hvilket barnet fyller nio år. I sådant fall skall öppet lemnas hvarje barn, som uppnått den i nästföregående moment bestämda skolåldern, att begagna sig af skolundervisning, om det af föräldrar eller målsman anmäles till

Angående
tillägg till
§ 35
folkskole-
stadgan.
(Forts.)

skolgång.» Det är just detta tillägg i 2:dra momentet, som jag har önskat att få bort. Ty om församlingen eller skolrådet anse det vara med sin fördel förenligt att bestämma, att försök skola ega rum med barns intagning i skolan hvart annat år, så kan en enda person hindra detta. Kammaren har många gånger förut uttalat sig mot det kommunala envälde, som gjort sig gällande på många ställen i vårt land, och i dessa uttalanden har jag instämt. Den fråga, som här föreligger, faller också under detta kommunala envälde, som kan utföras af en enda person, vare sig han har rösträtt på kommunalstämma eller icke. Jag tycker för min del att detta förhållande icke bör fortfa.

Utskottet gör derefter några anvisningar, huru enligt mitt förslag skulle kunna förbättras skolväsendet i sådana församlingar, som jag afsett. Deribland hänvisar det till, att de mindre församlingarne skulle kunna sammanslås till skoldistrikt, hvarigenom ett godt mål vunnas. En sådan sammanslagning har redan egt rum på åtskilliga ställen på Gotland, der flera mindre kommuner hållit en gemensam skola, och detta har gått bra på de orter, der det icke varit för långt för barnen att komma till skolan. Men det finnes kommuner, belägna i skogstrakterna, der genom en dylik sammanslagning barnen skulle få långt till skolan. Många af barnen skulle då få $\frac{1}{2}$ eller en hel mil till skolan, och detta kan väl icke vara lämpligt. Då dagarne äro korta såsom i november och december samt skolan börjar vid dagens inbrott och fortsätter till skymningen, är det icke trefligt för barnen att gå hemifrån eller hem i mörker, och likaså är det för föräldrarne oroligt att hafva sina barn ute på vägarne kanske i regn eller snöyra.

Det kan väl icke heller vara lämpligt att ålägga församlingarne att hålla småskolor jemte folkskolan, då antalet barn i skolåldern inom församlingen uppgår till endast 15 å 40 stycken på Gotland.

Utskottet säger vidare, att ett försök i den riktning, som mitt förslag afser, blifvit gjordt i ett skoldistrikt, tillhörande Upsala stift. Denna anordning beslöts af skolrådet och kyrkostämman, och beslutet fastställdes af Upsala domkapitel. Utskottet anser emellertid, att, innan erfarenhet vunnits om lämpligheten af denna anordning, bör man icke bifalla mitt förslag. Jag kan då upplysa derom, att dylika försök äro gjorda äfven på Gotland samt att denna anordning på sömliga ställen der tillämpats 3 å 4 år samt visat sig vara till allmän belåtenhet. Detta har också skolinspektören vitsordat i sin till ecklesiastikdepartementet ingifna berättelse. Men ehuru dylika försök äro gjorda samt visat sig lämpliga, har man dock exempel på, att, då man försökt införa en dylik anordning i en del andra församlingar, har detta misslyckats, emedan Visby domkapitel icke fastställt det af skolrådet och kyrkostämman fattade beslutet derom, så framt en enda person varit emot åtgärdens vidtagande. Det är denna oformlighet jag velat hafva afhjelpat.

Såsom frågan nu står, torde det likväl icke löna sig att yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till min motion, och jag vill därför icke heller göra det, förr än jag hört, att mitt förslag har någon utsigt att vinna understöd i denna kammare.

Herr Hammarlund: Såsom af det föreliggande betänkandet framgår, har utskottet i det hela taget ställt sig ganska välvilligt mot motionen. Utskottet har emellertid ansett sig böra framhålla några olägenheter, som skulle blifva följden af ett bifall till motionärens förslag, att intagning i skolan skulle ske blott hvart annat år. Sådana olägenheter äro: att åldersskilnaden mellan i samma klass varande barn blir så stor, att svårighet skall uppstå för barnen att följas åt vid undervisningen; att, om ett barn, till följd af att det icke kan följa med undervisningen i en klass, måste nedflyttas, dess afgang från skolan derigenom blir fördröjd med två år; att, om ett i skolåldern varande barn under tiden mellan tvenne inskrifningar inflyttas i ett skoldistrikt, man får bilda en klass ensamt för detta barn eller låta med dess skolgång anstå 1 å 1½ års tid; samt slutligen och icke minst att genom denna förändring den i folkskolestadgan uppställda grundprincipen, att ett barn är berättigadt till undervisning från och med det år, under hvilket det fyller 7 år, skulle i betänklighet mån rubbas.

Angående
tillägg till
§ 35
folkskole-
stadgan.
(Forts.)

Oaktadt dessa olägenheter, har dock utskottet medgifvit, att fall kunna inträffa, der en sådan anordning, som motionären föreslagit, måste anses såsom en förbättring. Detta kan blifva fallet, dels i mycket små skoldistrikt och dels — något som motionären icke framhållit — i aflägsna byar, tillhörande större skoldistrikt, der afståndet till hufvudskolan är för stort samt det finnes endast ett fåtal barn, hvilka af en lärare undervisas i samtliga klasser.

Utskottet håller emellertid före, att, innan man beslutar sig för att i folkskolestadgan inrymma ett sådant medgifvande, som motionären föreslagit, bör man, mera än hittills skett, hafva pröfvat denna anordning, hvarigenom man kan få visshet om, huru vida densamma verkligen kan genomföras utan afsevärda olägenheter. Skulle det efter en dylik pröfning visa sig att så kan ske, får man taga i öfvervägande, hvilka ändringar af folkskolestadgan behöfva vidtagas. En pröfning i förenämnda hänseende anser utskottet skulle kunna komma till stånd derigenom, att församlingar inginge till Kongl. Majt och begärde rätt till undantag från folkskolestadgans nuvarande bestämmelser i detta afseende. Om ett sådant medgifvande lemnas, är det icke att befara, att, på sätt motionären nyss framhållit, en enda person skulle kunna hindra denna anordning.

Då jag, i likhet med utskottet, anser, att, innan den föreslagna anordningen blifvit mera pröfvad än hittills, man icke bör i folkskolestadgan inrycka en sådan bestämmelse, som af motionären föreslagits, skall jag anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Herrar *Zotterman* och *Fredholm* i Saleby instämde häruti.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Efter föredragning af statsutskottets memorial n:o 50, angående

anslag för utarbetandet af det vid 1892 års lagtima riksdag beslutade register till kamrarnes protokoll med bihang för tiden från och med år 1867, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda memorial hemställt.

§ 6.

Angående användande n:o 7, angående användande af riksbankens vinst för 1893.

Under punkten 1 hemställde utskottet, att af riksbankens för år 1893 bokförda vinst ett jemnadt belopp af 2,480,000 kronor måtte öfverlemnas till statsverket och återstoden för riksbanken bibehållas.

Häremot hade reservation anmälts af herrar *Themptander, Hansson* i Solberga, *Sjö, Holmgren, Månsson, Jansson* i Saxhyttan, *Nydahl* och *Pehrsson* i Norrsund, hvilka yrkat, att af riksbankens för år 1893 bokförda vinst ett belopp af 2,000,000 kronor måtte öfverlemnas till statsverket och återstoden för riksbanken bibehållas.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr Sjö: Såsom åtminstone de af herrarne, hvilka deltog i sistlidne riksdagsarbete, torde erinra sig, framställde i fjol bankoutskottet ett förslag att af 1892 års bankovinst skulle till statsverket öfverlemnas två millioner och det återstående beloppet, omkring 801,000 kronor, af riksbanken bibehållas. Detta utskottets förslag bifölls af denna kammare, hvaremot Första Kammaren beslöt, att hela bankovinsten skulle öfverlemnas till statsverket. Vid gemensam votering segrade också Första Kammarens åsigt. På grund deraf fick riksbanken icke i fjol behålla något af nästföregående årets vinst. Det har därför nu synts reservanterna skäligen att icke allt för mycket afvika från den eljest allmänt gällande praxis, att låta riksbanken behålla något af sin vinst, för att kunna möta möjligen uppkommande påtryckningar. Vi veta litet hvar, att så väl större som mindre bankaffärer, så väl statens som enskildes, hafva för regel att afsätta något af den intjenade vinsten till reservfonden för att kunna med lugn möta kritiska tider. En riksbank har öfver allt till uppgift att icke allenast uppehålla myntvärdet, utan äfven att underhålla lånerörelsen samt understödja handel och näringar på ett för landet tillfredsställande sätt. Men skall en bank kunna göra detta, bör den också få behålla något af sin vinst.

Då jag hyser en sådan uppfattning, torde man icke anse underligt, att jag önskar, att riksbanken måtte få behålla denna anspråkslösa summa af 483,000 kronor, såsom reservanterna föreslagit, samt att öferskjutande beloppet, 2 millioner kronor, öfverlemnas till statsverket. Och på grund häraf tager jag mig friheten yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Den praxis har, såsom sagdt, varit i allmänhet gällande, att Riksdagen låtit riksbanken behålla ungefär halfva bankovinsten samt att den andra hälften lemnats åt statsverket. Några år, såsom 1871,

1872, 1885 och 1887, har riksbanken fått behålla hela vinsten för egen räkning. Det vore väl då icke för mycket, om riksbanken finge i år bibehålla af fjolårets vinst ett så litet belopp som 483,000 kronor.

Jag yrkar, såsom sagdt, bifall till reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre von Essen: Då jag nyss inträdde i kammaren, hörde jag den föregående talaren yrka bifall till den vid bankoutskottets nu föredragna betänkande fogade reservationen och afslag å utskottets hemställan. Enär jag för min del emellertid icke kan anse lämpligt, att ett sådant beslut fattas, anhåller jag att med några ord få bemöta de skäl, som af den ärade talaren anförts, och hvilka torde hafva varit ungefär desamma som de, hvilka nästan alltid bruka andragas mot förslag om någon större eller mindre del af bankovinstens öfverlemnande till statsverket. Det förhåller sig nemligen så, att de skäl, som under diskussionerna i denna kammare rörande bankovinstens användning pläga anföras för eller emot, äro år efter år ungefär desamma.

Jag får till en början säga, att de, som hafva en orubblig öfvertygelse derom, att riksbankens nytta kräfver att ett större eller mindre belopp af bankovinsten årligen öfverlemnas till riksbankens disposition, torde icke låta några nya skäl inverka på sig. Jag kan därför icke anse det vara lämpligt att förnya återuppreparandet af åtskilliga af dessa skäl, som jag jemte föregående finansministrar vid många tillfällen förut åberopat här i kammaren, utan skall i stället tillåta mig anföra några auktoriteter, hvilka till och med af dem, som hysa nyssnämnda åsigt, måhända icke torde kunna underkännas såsom sådana vid bedömandet af förevarande fråga. Bland dem böra väl i första rummet räknas bankofullmäktige, hvilka äro Riksdagens förtroendemän, utsedde med hänsyn dertill, att de enligt Riksdagens mening framför de fleste inom Riksdagen äro i besittning af de egenskaper, som erfordras för att kunna handhafva riksbankens förvaltning. Nu förhåller det sig så att bankofullmäktige rörande detta års bankovinst yttrat: »Något hinder för anvisande af riksbankens hela vinst för 1893 åt statsverket finna det oaktadt fullmäktige icke möta, dock under förutsättning att ej, genom en allt för hastig ökning af afdelningskontorens antal under den närmaste framtiden, större kraf på ökade förslag till dessa — hvilka under nuvarande förhållanden naturligtvis till en icke oväsentlig del måste bestridas af riksbankens fonder — göra sig gällande.» Således finna vi, att bankofullmäktige icke anse något hinder möta för anvisande af riksbankens hela vinst för 1893 åt statsverket, likväl under den förutsättningen att inrättandet af nya afdelningskontor af riksbanken icke allt för hastigt ifrågakommer. Riksdagen har haft för vana att hvart annat, stundom hvarje år, besluta inrättandet af ett nytt afdelningskontor, och detta tillvägagående kan ju icke sägas innebära någon allt för hastig ökning af afdelningskontorens antal. Dessutom har en dylik åtgärd i allmänhet varit tillstyrkt af bankofullmäktige.

Nu är det visserligen sant, att den summa, hvarom det här är fråga — 480,000 kronor —, icke spelar så stor rol vare sig för riks-

Angående användande af riksbankens vinst för 1893.

(Forts.)

Angående
användande
af
riksbankens
vinst för
1893.

(Forts.)

banken eller för statsregleringen, men jag ber likväl att få göra kammaren uppmärksam derpå, att det i afseende på den statsreglering, som föreligger för 1895, är af synnerlig vikt, att de såsom säkra beräknade tillgångarne verkligen komma att inflyta. Det finnes ju en del tillgångar, som man icke kan beräkna, huru de kunna komma att slå sig ut, men äfven bland de såsom säkra upptagna inkomstkällorna för 1895 är det en, som icke kan motses komma att inflyta till så stort belopp som Kongl. Maj:t påräknat. Åtminstone huser jag en viss fruktan i detta afseende. De stora ansträngningar, som gjorts i fråga om hvitbetssockertillverkningen i Skåne, skola nemligen åstadkomma en betydlig rubbning i afseende på tullinkomsten för socker. Ingen har kunnat förutse en så stor minskning i denna inkomst, som man nu har anledning befara skall uppstå. Jag anser mig emellertid icke böra gå ifrån ämnet så mycket, att jag upptager tiden med att närmare utveckla skälen för ett dylikt antagande, så mycket mindre som bevillningsutskottet nog blir i tillfälle att pröfva denna sak. Men det är med hänsyn till den af mig nu berörda omständigheten, som jag anser att den post, hvarom här är fråga, icke spelar någon oväsentlig rol i afseende på statsregleringen.

Jag nämnde nyss, att då jag icke ansåg mig kunna med några nya skäl öfvertyga dem, som orubbligt hålla fast vid den mening att riksbankens fonder böra ökas, så ville jag anföra några auktoriteter, hvilka jag förmodade skulle ega Riksdagens förtroende, och jag upprepade då hvad bankofullmäktige yttrat i denna sak. Jag kan icke heller underlåta att citera några uttalanden af den komité, som hade i uppdrag att utarbete förslag till förändrad banklagstiftning och som var sammansatt af män, för hvilka denna kammare torde hysa ett mycket stort förtroende i bankfrågor. Denna komité säger: »En ofta hörd fordran har varit, att riksbankens fonder borde förstärkas, i synnerhet har detta påyrkats, för att riksbanken måtte kunna öfvertaga ansvaret för en betydligt ökad sedelutgifning. Denna fordran torde dock i mycket bero på en missuppfattning af en sedelutgifvande centralbanks uppgift och hvad denna kräfver. Riksbankens förmåga att städse fullgöra sina förbindelser beror nemligen i främsta rummet på de valutor, banken mottager i uthyte för sina sedlar och vidare på den metalliska kassans storlek. Äro nämnda valutor fullt säkra och af den natur, att de inom kortare tider infrias, strömma naturligtvis sedlarne åter tillbaka till banken och blifva lediga att användas för nya behof. Deri, att banken mottager endast dylika valutor, ligger sålunda en sedelutgifvande banks styrka långt mera än deruti, att den eger stora fonder.» Jag vågar icke trötta kammaren med att uppläsa mer än några få stycken. Vidare säga komiterade: »Den här föreslagna grundfonden å 50 millioner kronor utgör relativt mer än som förekommer i andra centralbanker, och ett ännu högre belopp bör icke heller kunna anses betingadt deraf, att banken vid sidan af sin egentliga verksamhet tillåtits fortfarande bevilja kassakreditiv på tolf månader samt meddela så kallade afbetalningslån, då dessa för en centralbank främmande rörelsegrenar begränsas så som i förslaget skett. Det bör ock i fråga om storleken af riksbankens grundfond erinras, att en mycket stor sådan kan motverka det afsedda ändamålet att stärka bankens soliditet,

enär bankstyrelsens naturliga önskan att af bankens fonder erhålla en tillfredsställande afkastning lätt framkallar frestelse till en allt för stor utsträckning af bankens verksamhet.» Och slutligen auföra komiterade: »Då riksbankens grundfond för närvarande utgör 40 millioner kronor, dess reservfond 5 millioner och dess reserverade medel öfver 7 millioner kronor, kan riksbanken när som helst beredas en grundfond till det här föreslagna belopp af 50 millioner kronor.» Detta har redan skett. Såsom af utskottets betänkande synes, uppgingo vid 1893 års slut riksbankens fonder till sammanlagdt 59,119,919 kronor 67 öre, och utgjorde häraf grundfonden 50 millioner kronor — eller just det belopp, som af komiterade ansågs lämpligt, — reservfonden 5 millioner och de reserverade medlen 4,119,919 kronor 67 öre.

Af de utaf mig nu anförda omständigheterna torde framgå, att förlidet års bankovinst icke behöfver för riksbankens räkning bibehållas.

Herr vice talmannen Danielson: Jag vill visst icke uttala något klander mot de ledamöter inom utskottet, som reserverat sig mot det slut, hvartill utskottet kommit, och i stället ansett att 2 millioner af riksbankens vinst borde öfverlemnas till statsverket och återstoden för riksbanken bibehållas, ty jag finner denna åsigt helt naturlig och tror att den principen bör bibehållas, att någon del af bankovinsten skall tillkomma riksbanken. Men då statsregleringen för närvarande så att säga lefver under ett provisorium, och vi måste söka nya skatteföremål på alla håll och hafva svårt att veta huru mycket som erfordras för att betäcka de löpande utgifterna för 1895, tror jag, att kamraren för denna gång bör frångå den förut följda principen och biträda det förslag, utskottet framställt. Ett afslag torde för öfrigt gagna till intet, ty jag tager för gifvet, att i den gemensamma votering, som deraf skulle blifva en följd, utskottets förslag i alla fall kommer att bifallas. Det synes mig därför, att vi för denna gång böra låta statsverket få hela bankovinsten. Men på samma gång jag gör denna hemställan, vill jag också uttala hvad jag nyss antydde, nemligen att vi, sedan förhållandena blifvit mera reglerade, böra återgå till den uppfattningen, att riksbanken bör hafva någon del af bankovinsten. Man har all anledning tro, att den af Kongl. Maj:t beräknade inkomsten af stämpelskatten kommer att blifva i betydlig grad reducerad, och vi hafva nyss af herr finansministern hört, att det äfven är att befara en minskning i den beräknade inkomsten på socker. Men dessa båda inkomstposter äro måhända icke de enda, på hvilka jemkningar sedermera få göras. Under sådana förhållanden och då vi icke böra öfverskrida hvad som i skatteväg skäligen kan ifrågakomma att uttagas, tror jag, att icke några synnerligen talande skäl förefinnas att i år lemna riksbanken ens dessa 480,000 kronor, hvarom det nu är fråga. Och skulle det mot förmodan gå så lyckligt, att man vid statsregleringens slutliga uppgörande kunde i någon mån minska den tilläggsbevillning, som nu är ifrågasatt, tror jag, att detta skulle vara ofantligt mycket mera välkommet än om man i riksbankens fonder reserverade ytterligare några hundra tusen kronor.

Angående användande af riksbankens vinst för 1893.

(Forts.)

Angående användande af riksbankens vinst för 1893.
(Forts.)

På dessa i korthet angifna skäl anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag tror verkligen, att Andra Kammaren för denna gång mycket väl kan släppa den uppfattningen, att riksbanken bör hafva sin andel af bankovinsten, och bifalla det förslag utskottet framställt, helst som jag antager, som jag nämnde, att i den gemensamma voteringen detta förslag ändock kommer att vinna Riksdagens bifall.

Herr Holmgren: Med anledning af herr finansministerns yttrande, att de skäl, som i år åberopats för reservanternas åsigt, att en del af riksbankens vinst bör för riksbanken bibehållas, äro desamma som alltid anföras för en dylik uppfattning, vill jag erinra derom, att i år föreligger ett nytt skäl att antaga reservanternas förslag, det nemligen att förliden Riksdag anvisade hela bankovinsten till statsverket. Det är väl ändå något betänkligt att vid två på hvarandra följande riksdagar lemna hela bankovinsten till statsverket. Det skulle i alla fall icke vara så mycket att säga derom, om man hade någon utsigt att statsverket nästa år icke hade så stort behof af dessa medel. Men då jag icke tror, att man kan hysa några förhoppningar i detta hänseende, befarar jag, att man genom ett bifall till utskottets förslag skall komma att slå in på den vägen, att hela bankovinsten kommer att beräknas såsom en säker statsinkomst. Det är för att förekomma detta som jag ansett mig böra biträda reservanternas förslag.

Jag ber också att få fästa uppmärksamheten derpå, att, om man vill så småningom inrätta afdelningskontor af riksbanken i de residensstäder, som ännu sakna sådana, blir det nödvändigt att riksbanken årligen afsätter ett mindre belopp för ändamålet; ty någon större summa läser knappast kunna påräknas under den närmaste tiden.

På grund af hvad jag nu anfört anhåller jag om bifall till reservanternas hemställan.

Herr Swartling: Det har under den nu pågående diskussionen framhållits och framhålles allt jemt, då denna fråga är före, att skälet, hvarför man åt riksbanken vill bibehålla en del af bankovinsten, är att derigenom söka stärka riksbankens ställning. Ja, detta är ju en mycket lofvärd afsigt, men man bör dock tillse, om man genom detta medel verkligen kan vinna det mål man säger sig åsyfta. I det afseendet ber jag att få åberopa hvad som i fjol, då en liknande fråga förelåg, yttrades i Första Kammaren af en bankofullmäktig. Han säger bland annat: »Hvad beträffar det förhållandet, att riksbanken skulle stärkas genom att få behålla någon större del af bankovinsten, så är det i viss mån klart att banken stärkes genom att få ett stort kapital, men ur en annan synpunkt ställer sig saken icke så synnerligen förmånligt. Ett kapital om 60 millioner kronor är nemligen icke så lätt att låna ut och göra rätt fruktbarande, utan att man något eftergifver anspråken på säkerheten för lånen, men i sådant fall komma posterna »på indrifning beroende» och »inom linien förda» fordringar att blifva betydligt större än förut».

Vidare säger han: »Jag vill för öfrigt tillägga, att en banks soliditet icke beror af dess kapital. Detta visas bäst deraf, att den franska banken icke har fullt 200 millioner francs aktiekapital, under det den kanske är den starkaste banken i Europa och har en guldkassa så ovanligt stark i förhållande till dess sedelutgifningsrätt, att den nyligen generades af för mycket guld. Det är icke på kapitalets storlek, utan på en klok användning deraf och naturligtvis på möjligheten att upprätthålla den metalliska kassan, som en banks styrka beror.»

Angående användande af riksbankens vinst för 1893.
(Forts.)

Efter min tanke är detta uttalande alldeles obestriddig sanning. Då jag således icke kan finna att innehållandet i riksbanken i all oändlighet af årligen uppkommande vinst kan lända till riksbankens fördel, och då bankofullmäktige i sin skrifvelse till bankoutskottet tydligt angifvit, att riksbanken utan svårighet kan undvara det belopp, som är ifrågasatt bevaras åt riksbanken, samt då intet tvifvel förefinnes derom, att statsverket behöfver det för år 1895, skall jag anhålla om bifall till bankoutskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr *Falk* instämde häruti.

Herr *Dahn*: Herr talman! Då riksbanken nu verkligen eger så stor grundfond, som sista bankkomitén ansåg böra för densamma bestämmas, synes mig att någon större del af bankovinsten hädanefter ej bör för riksbanken reserveras. Men för att slita tvisten angående fördelningen af denna bankovinst, anser jag, att man borde taga fasta på bankokomiterades förslag i § 27, att 10 procent af bankovinsten skall reserveras, till dess reservfonden ökats till 25 procent af grundfonden; och ville man gå ut från den principen, att af denna vinst 10 procent städse skulle för hvarje år reserveras, tills nämnda fond uppnått bestämd storlek, skulle man hädanefter icke behöfva företaga några gemensamma voteringar om den saken. Sedan den behållning, som på detta sätt samlats, gått upp till en eller annan million, kunde bankofullmäktige föreslå, att den skulle öfverföras till reservfonden genom ändring af § 4 i så väl banklagen som bankoreglementet, och då skulle vi framdeles vara fria från striden om bankovinsten. Jag skall därför för min del taga mig friheten föreslå, att af nuvarande bankovinsten 10 procent afsättas för bankens ändamål och resten öfverlemnas till statsverket.

Herr *Sjö*: Med anledning af siste talarens yttrande och yrkande tillika, att 10 procent skulle afsättas för riksbankens räkning af den för år 1893 upplupna vinsten, så får jag säga, att, om man beräknar det af reservanterna till bibehållande åt riksbanken föreslagna beloppet efter den vinst, som riksbanken haft under båda åren 1892 och 1893, så uppgår summan till endast emellan 9 å 10 procent, och då beräknar jag, som nämnt, bankovinsten för båda åren. När riksbanken icke fick behålla något för år 1892, tror jag att man gått så nära det rätta, enligt hans förslag, som man verkligen kunnat komma till.

Angående användande af riksbankens vinst för 1893.
(Forts.)

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet återopade bankofullmäktiges yttrande med anledning af utskottets förfrågan öfver vinsten, och der sade han, att bankofullmäktige uttalat sig för att icke något hinder möter mot att vinsten skulle kunna användas för statsverkets räkning. Ja, det är mycket riktigt. Men så är det i de flesta fall, att bankofullmäktige afgifva sina yttranden ganska diplomatiskt. Man kan tyda dem huru man behagar till sin fördel. Jag vill tyda dem till reservanternas fördel och herr statsrådet till sin fördel. Det kan vara att herr statsrådet har rätt och jag kan ju gerna draga det kortaste strået. Men jag tror för min del att det vore rätt att bibehålla någon del af vinsten åt riksbanken.

Hvad beträffar det, att man icke skulle kunna bestrida statsutgifterna, om man icke finge dessa 483,000 kronorna, hvilka herr finansministern säger ej spela någon stor rol i statsregleringen, så vill jag påpeka, att man å de anslag, som Kongl. Maj:t äskat af Riksdagen, redan sparat omkring 2 millioner kronor. Kommer så dertill, att, under det senare året, bränvinstillverkningen stigit med 3 millioner liter, så skulle det väl derifrån inflyta något mer till statsverket, än som skett under näst föregående år. Det är väl sant, att bränvinstillverkningsafgiften icke utgår annat än i den mån, som bränvinet uttages från bränvinsnederlaget, men den kommer ändå till statsverket en gång, så vidt bränvinet icke exporteras. Men mig veterligen hafva vi ingen sådan export för närvarande.

Jag vill tillika nämna, att, när man icke har föreslagit till reservering mera än 480,000 kronor, och riksbanken i slutet af föregående år, den 31 december 1893, hade på indrifning och lagsökning beroende fordringar, uppgående till mellan fem och sex hundra tusen kronor, eller noggrannare uttryckt 507,000 kronor, som äfven blifvit intagna bland säkra tillgångar, så synes detta också tala mot utskottets förslag. Ty hvad som kan komma att inflyta af dessa på lagsökning och indrifning beroende fordringar, det vet man icke. Men ett vet man, och det är, att säkerligen icke allt kommer att inflyta, utan att helt visst ganska mycket kommer att förloras.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Themptander: Det är icke heller min mening att nu ingå i någon principdiskussion derom, huru vida någon del af bankovinsten bör reserveras till banken eller alltsammans öfverlemnas till statsverket. Jag vet att meningarne i det afseendet äro delade, och likasom de äro det, äro också anhängarne af de olika åsigterna temligen fasta hvar och en i öfvertygelsen om rättigheten af sin mening; och det lärer väl icke vara någon som helst utsigt att deruti kunna rubba någon. Jag ber endast att för min del få säga, att jag alltid tillhört dem, som ansett att vi icke — åtminstone icke ännu — kommit till den tidpunkt, då det kan vara skäl att upphöra med att reservera någon del af bankovinsten till förstärkande af riksbankens fonder. Till en del beror ju hvad som anföres från båda sidor derpå, att det finnes i dessa fall vissa uttryck, som hafva en dubbel betydelse och en alldeles olika betydelse med hänsyn till de olika synpunkter, hvarur man tager ordet. Det är därför att t. ex. ordet »stärka» en bank kan hafva

alldeles olika betydelse utur två olika synpunkter, som det kan komma att inträffa, att den ene använder den ena betydelsen till stöd för sin mening och en annan den andra till stöd för sin. Här upplästes nyss af den ärade talaren på norrköpingsbanken ett yttrande af en fullmäktig i riksbanken. Der hade talats om att dessa reservationer af riksbankens vinst *icke* stärka riksbanken. Det är sant. De stärka icke riksbanken i afseende på riksbankens förmåga att upprätthålla myntvärdet, riksbankens förmåga att skaffa sig utländska valutor, som kunna skydda bankens metalliska tillgångar. Men samme bankofullmäktig har icke för ty deltagit i det uttalande af herrar bankofullmäktige, som vi kunna läsa i nu föredragna betänkande, och der fullmäktige visserligen tillstyrka att riksbankens vinst denna gång får öfverlemnas, men med tillägg, att det kan ske, dock under förutsättning att ej, genom en allt för hastig ökning af afdelningskontorens antal under den närmaste framtiden, större kraf på ökade förlag till dessa — hvilka under nuvarande förhållanden naturligtvis till en icke oväsentlig del måste bestridas af riksbankens fonder — göra sig gällande». Der är återigen erkänt, att en förstärkning af riksbanken är nödvändig, för så vidt banken skall blifva i stånd att lemna erforderligt förlag åt nya afdelningskontor. En så beskaffad förstärkning af banken kan följaktligen icke ega rum, utan att man låter riksbanken behålla en del af sina fonder.

Angående
användande
af
riksbankens
vinst för
1893.
(Forts.)

Jag skall emellertid icke vidare fördjupa mig i det här ämnet. Jag har endast velat antyda den ståndpunkt, jag har i denna fråga, och som är, att, då jag anser att denna kammare alltid sedan långa tider tillbaka häfdat den grundsatsen, att en del af riksbankens vinst bör reserveras för riksbankens egna ändamål, det icke synts mig vara skäl att nu lemna den grundsatsen å sido. Det blir helt andra förhållanden, som komma att göra sig gällande, när den stora bankreformen i framtiden blir genomförd. Då blir visserligen riksbanken, äfven efter min tanke, tillräckligt stark för att, med stöd af den sedelutgifning riksbanken då kan begagna, kunna bestrida förlag till tillräckligt stort antal afdelningskontor och fullgöra sina öfriga skyldigheter. Men derhän hafva vi ännu icke kommit.

Jag vill derjemte fästa uppmärksamheten på hvad en talare redan yttrat, att uti det af den senaste bankkomitén framlagda förslaget önskade man genom lag bestämma, att åtminstone $\frac{1}{10}$ af bankovinsten skulle årligen reserveras för riksbankens egna behof, in till dess bankens fonder uppgått till ett visst belopp, som ännu icke är uppnådt. Nu hafva denna gång reservanterna varit mycket anspråkslösa i sin begäran, då de endast velat att 480,000 kronor skulle reserveras för riksbankens behof. Tager man nu i betraktande, att förra årets *hela* bankovinst togs i anspråk för statsverkets behof, och att äfven nu det är fråga om att göra det, så har hos oss reservanter gjort sig gällande den åskådningen: vore det ändå icke skäl att för hvardera af dessa båda år reservera $\frac{1}{10}$ af riksbankens vinst? och, om man tager $\frac{1}{10}$ af bankovinsten för dessa båda år, så blir det ungefärligen just den siffra, som reservanterna nu ifrågasatt att för riksbanken reservera.

Angående
användande
af
riksbankens
vinst för
1893.
(Forts.)

Om man i likhet med den ärade vice talmannen säger, att principen kan vara riktig, men att vi kunna göra ett medgifvande till statsverkets förmån denna gång för att sedermera återigen se till, att vi komma att följa den gamla principen i detta fall, så ber jag, att såsom svar på det resonnementet få säga, att jag verkligen har den af honom antydningssvis bestridda uppfattningen om mötande ganska stora svårigheter för framtiden att ordna våra budgeter, och att jag är fullkomligt öfvertygad, att de skäl, som den ärade vice talmannen anförde för att nu lemna hela bankovinsten till statsverket, komma att med ökad och icke minskad styrka för framtiden göra sig gällande till förmån för samma yrkande. Dertför tror jag, att, om kammaren vill vidhålla grundsatsen att reservera något för riksbanken, förhållandena nog äro dertill gynnammare nu än de torde blifva i framtiden. Det är blott detta jag velat framhålla.

För öfrigt är jag fullkomligt öfvertygad, att herr vice talmannen har rätt, då han säger, att utgången af en gemensam votering kommer att öfverföra hela bankovinsten till budgeten. Detta är emellertid en sak, som icke hindrar mig att anse det vara önskvärdt, att kammaren för sin del vidblifver sin gamla uppfattning, att låta åtminstone någon del af bankovinsten bibehållas för riksbankens behof.

Häruti instämde herrar *Truedsson, Bromée, Hansson* i Solberga, *Svensson* i Olseröd, *Månsson, Gyllensvärd, Jansson* i Saxhyttan, *Nydahl* och *Norman*.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre von Essen: Herr talman, mine herrar! Jag lofvar att blifva mycket kortfattad.

Den siste ärade talaren ansåg att det vore ett talande skäl för ett bifall till reservanternas förslag, att kammaren borde häfda den ståndpunkt, den haft under flere år, att upplägga större eller mindre del af bankovinsten till riksbankens eget förfogande. Ja, det respekterar jag. Det är ju också ett talande skäl, om man så vill. Men det förutsätter dock, att det skall vara en *rigtig* princip, som häfdas. Är kammarens flertal öfvertygad, att detta är riktigt och behöfligt, så är det naturligt att kammaren också önskar häfda denna samma princip. Nu har den ärade talaren till en viss grad ställt sig på den ståndpunkt, som herr Dahn intog, nemligen att 10 procent af vinsten borde årligen afsättas för att öka riksbankens fonder. Om man af denna vinst sammanslår 10 procent i år och 10 procent för i fjol, så uppkommer ungefärligen samma siffra, som reservanterna föreslagit. Detta är mycket riktigt. Men han tillade, att, då en gång bankoväsendet blifvit ordnad, kan det vara skäl att se till, huru vida man bör fortsätta härmed eller icke. Jag vill vända om det yttrandet och säga: *nej, just då* kan det vara skäl att vidtaga de åtgärder, som synas vara erforderliga. Att återigen öka riksbankens fonder nu, det behöfves icke. Deruti tror jag, att han icke kan underlåta att till en viss grad gifva mig rätt, då han deltagit i det beslut, som komitén fattat i den 27 paragrafen, eller att, då riks-

banken skall ordnas efter de grunder, som komiterade föreslagit, fortfarande 10 procent af vinsten alltid skall afsättas, intill dess reservfonden uppgår till 25 procent af grundfonden. Om jag får med den saken att göra, kommer jag troligtvis att föreslå detsamma, som jag gjorde på den tiden, då jag i de allra flesta delarne omfattar detta förslag. Men det blir *då*; nu behöfves det icke. Jag tillåter mig å nyo framhålla, att *nu* behöfves bankovinsten för budgeten just af den anledningen, att den utgör en betydande inkomstpost, som icke är af så oviss art, som fallet är med den, jag nyss framhöll.

Angående
användande
af
riksbankens
vinst för
1893.
(Forts.)

Herr Dahn: I likhet med vice talmannen och talaren på stockholmsbänken tror jag, att bankovinsten kommer att mera tagas i anspråk för statsverkets behof framdeles än för närvarande, och just denna omständighet är för mig afgörande i fråga om att fastslå en princip, nemligen den, att för framtiden, till dess reservfonden stigit till 25 procent af grundfonden, för riksbankens eget behof afsättas 10 procent af dess vinst. Jag skall derför, herr talman, be att få väcka ett dylikt förslag, nemligen att siffran 2,480,000 kronor må utbytas mot 2,230,000 kronor, hvilket leder dertill, att riksbanken får behålla ungefär 10 procent af sin vinst i rundt tal.

Herr Johansson i Noraskog: Herr talman, mine herrar! Jag må upprigtigt bekänna, att det torde blifva förenadt med stora svårigheter för bevillningsutskottet att få statsbudgeten för nästa år att gå i hop, men detta beror derpå, att bevillningsutskottet i dag fått mottaga sådana upplysningar rörande tullinkomsternas storlek, sockeraccisen och dermed sammanhängande omständigheter, att jag känner mig mycket tveksam att tillråda, att för denna gång någon del af bankovinsten reserveras för bankens eget behof. Jag vidblifver den uppfattningen, att bevillningsutskottet ändå kommer att få en ganska kinkig uppgift att lösa. Jag tror, att vi knappast kunna undvika att tillgripa hela tilläggsbevillningen och att vi äfven måste vara betänkta på att söka ökade inkomster under andra skattetitlar. De upplysningar, bevillningsutskottet nyss fått mottaga angående tullen på socker m. m., äro af den beskaffenhet, att jag numera anser det vara nödvändigt att bifalla bankoutskottets hemställan i oförändradt skick.

Jag har endast velat meddela dessa förhållanden till den kraft och verkan, det hafva kan.

Herr Andersson från Malmö: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma med den senaste talaren, men jag ber dock att få yttra några få ord.

Jag kan icke förstå, hvarför en stor del af Andra Kammarens ledamöter äro så angelägna om att en del af riksbankens vinst afsättes till dess fonder, då bankofullmäktige, såsom här af betänkan det synes, förklarar, att för riksbankens drift och skötsel ett sådant öfverlemnande alldeles icke är nödvändigt.

En talare på stockholmsbänken har omnämnt, att, i fall man tager för stor del af riksbankens vinst i anspråk för statsverket, detta skulle

Angående användande af riksbankens vinst för 1893. kunna hindra inrättandet af afdelningskontor. Det framgår emellertid af utskottsbetänkandet, att bankofullmäktige hysa en annan uppfattning, och då nu Riksdagen i år har afslagit motionen om inrättande af ett afdelningskontor i Mariestad, finner jag deri ett ytterligare skäl för Riksdagen att bifalla bankoutskottets hemställan.

(Forts.)

Ett starkt skäl för mig att yrka bifall dertill utgör också det uttalande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet gjort, och hvori han antydde, att tullinkomsterna till följd af den minskade sockerimporten skulle betydligt minskas. Då jag anser det vara förmånligt för statskassan att hafva denna vinst att lita till, skall jag därför hos herr talmannen anhålla om bifall till bankoutskottets hemställan i denna punkt.

Herr friherre Åkerhielm: Jag tror icke det är behöfligt att hålla något synnerligen långt föredrag i den föreliggande frågan, hvilken icke är af någon genomgripande vikt. Skilnaden mellan ett beslut, som till statsverket öfverlemnar 2 millioner kronor, och ett beslut, som till statsverket öfverlemnar 2,480,000 kronor, är icke så stor, att man genom att antaga det ena eller det andra läser kunna anses hafva i ena fallet icke tillräckligt stärkt riksbanken eller i andra fallet icke tillräckligt underlättat uppgörandet af budgeten. Men det har alltid förefallit mig, som om frågan om bankovinstens användande borde pröfvas hvarje gång, den föreläge, efter för handen varande omständigheter, och ur denna synpunkt sedt, kan jag icke bättre förstå än att, då det tydligt visar sig — hvilket framhållits så väl af en ledamot af statsutskottet, nemligen kammarens vice talman, som ock af en ledamot af bevillningsutskottet, dess vice ordförande — att budgetens reglering väl behöfver tillskottet från riksbanken, detta skäl för denna gång torde verka derhän, att man nu tager hela bankovinsten i anspråk.

Att någon princip ovilkorligen bjuder denna kammare att reservera en eller annan del af bankovinsten för riksbanken, kan jag ur banksynpunkt icke förstå. Deremot synes det mig aldeles gifvet, att, då i år icke något afdelningskontor kommer att upprättas, något särskildt skäl icke nu föreligger att ur den uppfattningen, att sådant skulle underlättas genom qvarhållande i banken af någon del af bankovinsten, påyrka ett sådant qvarhållande. För mig blir därför den frågan bestämmande: tarfvar regleringen af budgeten hela bankovinsten? och derpå svarar jag: sannolikt, efter hvad jag hört, tarfvas hela bankovinsten. Näja, lät då så mycket hellre hela bankovinsten gå till statsverket, då den der behöfves, än att slutligen vid statsregleringen leta efter medel på ett eller annat håll, hvilket letande lätteligen kan föranleda obehag. Jag tror därför, att det är klokast och bäst att bifalla utskottets förslag, till hvilket jag också ber att få yrka bifall.

I detta yttrande instämde herr *Melin*.

Herr Nordin i Hammerdal: Herr talman, mine herrar! Här har talats mycket både för och mot förslaget att reservera någon del af riksbankens vinst för dess eget behof. De, som äro för att hela banko-

vinsten skall öfverlemnas till statsverket, kunna icke finna det allra ringaste skäl, som talar för att låta riksbanken behålla någon del deraf. Det har alltid, så väl i fjol som i år, förefallit mig särdeles besynnerligt och stridande mot hvarje slags affärssynpunkt — och riksbanken är ju statens största och viktigaste penningeaffär — att framtagna banken hela dess vinst. Det gäller ju som ett axiomi i fråga om affärer, att den, som så sköter sina affärer, att han är ut och är in aldrig får ett öre öfver, utan äter upp nätt och jemt hvad han förtjenar, han försämrar ärligen sin affär. Detta kan tillämpas äfven på riksbanken. Man skall icke föreställa sig, att, om man i fråga om fonderna lyckas hålla siffrorna i räkenskaperna vid samma belopp, man icke ändå på något sätt undergräfvat riksbankens ställning; ty denna bank kan omöjligen, lika litet som någon annan affärsverksamhet, undgå att härigenom på ett eller annat sätt bli för underminerad. Nu anföres såsom ett särdeles viktigt skäl för användande af hela bankovinsten, att den väl behöfves för riksstatens reglerande. Ja, mine herrar, i år behöfvas 2,400,000 kronor, ett annat år kan det hända, att man behöfver 5,500,000 kronor. Skola vi därför tillgripa hela bankovinsten? Är det ett giltigt skäl att tillgripa riksbankens hela vinst, har jag icke ett ord att säga derom.

Angående användande af riksbankens vinst för 1893.
(Forts.)

Det har af många framhållits och i all synnerhet af den senaste talaren betonats, att man hvarje år borde skärskildt pröfva de skäl, som tala för och emot det ifrågavarande reserverandet. Jag vill äfven vara med derom, och i år kan jag icke finna annat, än att — förutom hvad som redan är nämndt af de många föregående talarne angående skälen för att reservera någon del af vinsten — det finnes ett ytterligare skäl därför, som icke af någon blifvit i allra ringaste mån vidrördt, men som dock är ett skäl, som det icke lönar sig att på något sätt söka krypa undan, och det är det, att vår riksbank har en silfverkassa på cirka 6 millioner kronor, deraf, som jag låtit säga mig, omkring 3 millioner utelöpande i rörelsen och 3 millioner inneliggande i banken. Silfrets värde har fallit, så att det nu icke är värdt ens 50 procent af det förut gällande priset, och det är alldeles tydligt, att om icke i räkenskaperna gjorts något afseende på detta prisfall till denna dag, kan man dock omöjligen i längden undgå att dervid fästa afseende, utan det måste komma en tid, då detta blir af nöden. Skulle vi nu taga silfrets värde efter hvad det gäller i världsmarknaden, är det säkert, att vi detta år icke hade någon vinst att spendera ut, utan att kanske tvärt om en brist är för handen. Jag har sett den uppgiften, att en silfverkrona icke är värd mer än 44 öre efter nu gällande silfverpris i världsmarknaden. Reducerar man siffrorna efter detta förhållande, behöfver man icke vara någon trollkarl i räknekonsten för att se, att riksbanken icke har någon vinst att afstå, utan att tvärtom en brist der föreligger.

Herr talman, jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr *Hammarström* förklarade sig instämma häruti.

Herr *Petersson* i Runtorp: Då af sakkunnige personer uppgifvits, att riksbanken icke är i behof af den ifrågavarande vinst-

Angående användande af riksbankens vinst för 1893. summan, och då vidare en ledamot af bevillningsutskottet, hvilken naturligtvis känner ställningen inom riksstaten, gifvit till känna, att vinsten der behöfves, kan jag icke finna något skäl, hvarför man icke skulle begagna densamma, der den behöfves. Det är ju i allmänhet hvars och ens sak att använda sina tillgångar, der de bäst behöfvas.

(Forts.) Jag är äfven fullt öfvertygad om, att, derest den dag kommer, då riksbanken på ett eller annat sätt behöfver någon tillökning af sina fonder, Riksdagen och i synnerhet Andra Kammaren skall vara fullt villig att stärka banken, så att den kan på tillbörligt sätt fullgöra sina funktioner. Det är af detta enkla skäl, som jag ber att för närvarande få yrka bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad. Enligt de gjorde yrkandena gaf herr talmannen propositioner: 1:o på bifall till utskottets hemställan oförändrad; 2:o på bifall till samma hemställan med den af herr Dahn under öfverläggningen föreslagna ändring; och 3:o bifall till den af herr Themptander m. fl. vid den föredragna punkten fogade reservation; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd och företogs, sedan till kontraproposition antagits bifall till förenämnda reservation, enligt följande nu uppsatta och af kammareu godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller bankoutskottets hemställan i 1:sta punkten af memorialet n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herr Themptander m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Röstsedlarne uppräknades, hvar efter annan, och visade 111 ja mot 105 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkten 2.

Bifölls.

§ 7.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens 7:de tillfälliga utskotts utlåtande n:o 20, med anledning af väckt motion om utsträckt rätt för sterbhusdelegare och testamentstagare att erhålla gemensam expedition i lagfartsärende, och skulle jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 8.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 50, i anledning af väckt motion om ändring af bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.

I berörda inom Andra Kammaren af herr *Jakob Erikson* väckta motion n:o 44, uti hvilken herrar John Olsson, Fjällbäck, Fridtjuf Berg, E. J. Ekman och Oskar Eklund instämt, hade föreslagits:

»att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t begär utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådan ändring af förordningen den 31 oktober 1873, att § 3 af denna förordning erhåller följande lydelse:

»Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande lära och vill för den skull ur kyrkan utträda, gifve sin afsigt till kända för kyrkoherden i den församling, han tillhör. Framhårdar han i sin afsigt, inställa sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden och anmäla sig till utträde ur kyrkan, och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon — — — — — upptagas; samt

att förordningen i öfrigt underkastas den omarbetning, som kan blifva af nöden i följd af den för § 3 föreslagna ändrade lydelse.»

Utskottet hemställde:

»att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen den 31 oktober 1873, angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, att det må lemnas fritt för hvarje svensk undersåte, som fyllt aderton år, att utträda ur den svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.»

Häremot hade reservation anmälts af herr *Näslund*.

Ordet begärdes af

Herr Hazén, som yttrade: Denna motion är, som bekant, en gengångare från flera föregående år, och jag är för min del alldeles fullt förvissad, att den icke lemnar Riksdagen, förr än den i någon form vunnit en lösning. Från min ståndpunkt kan jag naturligtvis icke annat än på det djupaste beklaga, att omständigheterna i vårt land äro sådana, att en motion, sådan som denna, omsider skall segra. Men det är nu en skörd efter många års utsäde, och den kan icke ändras. Men jag skulle dock önska, att denna motion, innan den segrade, finge genomgå en grundlig utredning. På papperet är motionen ringa, ty det gäller blott en förändring af några ord. Men som principfråga är den dock ofantligt stor. Den innebär innerst icke mindre än det, att kristendomen skall inom det svenska folket och dess lagstiftning retirera, att den skall intaga en annan ställning än den haft sedan flera århundraden tillbaka. Ett sådant stort steg — man må säga derom hvad man vill — är dock af ingripande be-

Om ändring
af gällande
bestämmelser
i fråga om
rätt att
utträda ur
svenska
statskyrkan.

(Forts.)

tydelse för det svenska folkets lif. Här egnas utredning åt många frågor, som kunna räknas för små frågor. Hvarför skulle då icke en utredning, grundlig, allsidig, egnas denna fråga? Hvad skulle kunna vinnas genom en sådan utredning? Mycket. Man kunde då få veta, hvilka som egentligen skulle draga fördel af den frihet, som här sättes i fråga. Det skulle då kunna konstateras, att de som vinna äro icke egentligen de fraktioner, som hafva tecknat sina namn under motionen, icke egentligen metodismen, baptismen eller andra »ismer» inom kristendomens område. Ty med god vilja och ärligt uppsåt kunna de redan nu, på grund af den ståndpunkt hvar på dissenterfrågan befinner sig, vinna sitt syftemål att komma ut ur kyrkan. Nej, den som egentligen vinner och som står bakom dem, är *den anonyma religionen* — den anonyma religion, som ännu kanske icke fått ett namn och som blyges för att gifva sig namn: det är icke allenast den praktiska hedendomen, utan den teoretiska hedendomen, denna hedendom som rent af proklamerat krig mot kristendomen och hela den kristliga kulturen. Visserligen komma dessa fromma och tala om samvetsfrihet och religionsfrihet, men bakom dem står dock den anonyma religionen, som begagnar sig af deras vackra ord om *religionsfriheten*, men i dess mun och hjerta är det — *religionslöshet*. Denna anonyma religion förekommer i utlandet och äfven i vårt land. Vi på landsbygden känna icke så mycket till densamma. Men den finnes dock i våra städer och icke minst i vår hufvudstad; och jag skulle vilja hänvisa herrarne t. ex. till organet för de svenska utilisterna, »Fritänkaren», för den 15 februari. Der kan man finna den teckning af sig sjelf, som den anonyma religionen gjort, och hvilken ställning den har till kristendomen, huru den räknar kristendomen rent af som ett förfallet grafält, fullt af grafstenar, på hvilka står: »Här hvilar Jupiter», »Här hvilar jungfru Maria», »Här hvilar den Helige Ande», »Här hvilar Jehova», »Här hvilar satan» o. s. v. I sanning, en hemsk själfkarakteristik af denna anonyma religion! Men om man nu finner, att den är sådan, då kan man ock i samband härmed sätta starkt i fråga, huru vida den åldersgräns, som här föreslås, är lämplig. När det gälde valet mellan olika religionsformer inom kristendomen, då kunde det gå för sig att sätta gränsen till 18 år. Ty man kunde dock tro, att det var af vissa religiösa bevekelsegrunder man lemnade den, som man kanske på grund af lokala omständigheter antog, »kalla statskyrkan» och öfvergick antingen till höger, till den katolska kyrkan, eller till venster, till de ultraprotestantiske. Men när det gäller icke en öfvergång *inom* kristendomen från en, såsom man tycker, mera kall religionsform till mera varma former, utan rent af en öfvergång *från* kristendomen in uti denna anonyma religion, då kan starkt sättas i fråga, huru vida man under sådana förhållanden bör sätta åldersgränsen till 18 år. 18 års ålder — det är en brytningstid i människans lif. Det är måhända en af de mest farliga, frestelsefulla tidpunkterna i ynglingens lif. Därför bör man se saken ej blott från den sidan att få frihet, utan ock från den sidan, att de uppväxande ynglingarne böra gent emot en energisk agitation hafva något skydd. Man tycker visserligen, att lagbestämmelserna äro

svåra och förskräckliga. Men när man sedermera under pröfning och strider kommit till att korrigera sitt lifs historia, sitt lifs fel, då kan man vara tacksam för att det funnits hejdande lagbestämmelser. Det är icke sagdt, att hvarje 18-åring, som får det infallet att vilja utträda ur kyrkan, godkänner detta vid en mera framskriden ålder. Att en yngling har sitt namn i våra eller andra kristna samfundns kyrkoböcker, det betyder ofantligt litet. Det är icke någon bekännelse om ett verkligt inre andligt lif. Han har fått sitt namn in så att säga utan eget åtgörande, måhända genom sin fromme faders eller sin bedjande moders tillskyndelse. Men att en yngling går och *stryker ut* sitt namn — det är en bekännelsehandling. Måhända seglar han så ut på den anonyma religionens haf och in i dess svarta hamnar för att aldrig hinna den rätta hamnen. Han är lik en som, sedan han seglat åstad, bränner upp sina skepp, så att återvägen blir svår, att ej säga omöjlig. Detta är en sida af saken, som vid en utredning borde tagas i betraktande.

Vidare är det mycket annat, som borde utredas, såsom: hvilka garantier böra uppställas för att häfda kristendomen i *den officiella moralen*? Ty den officiella moralen är dock den grundval, på hvilken hela vår lagstiftning hvilat. Vidare och ännu mera: hvilka garantier böra uppställas för att häfda kristendomen vid *barnuppfostran*? Ty om hjertat ej blifvit aldeles iskallt, kan man ej med likgiltighet se, att barnen prisgifvas åt en sådan uppfostran, som skulle förefinnas inom den teoretiska hedendomen. Bland andra viktiga frågor, som borde utredas, må ock nämnas: hvad ställning skall denna frihet, som sättes i fråga, intaga till staten, hvad ställning till folkskolan, hvad ställning till den evangelisk-lutherska kyrkan? Motionären har påpekat, att den föreslagna förändringen kan hafva ett ekonomiskt inflytande för den evangelisk-lutherska kyrkan. Jag medgifver detta. Om icke det blir så synnerligen mycket i första instansen, så blir det i de fortsatta instanserna. Härmed träffas icke presterskapet, som man ju egentligen sigtar på. Ty om en del af kyrkans medlemmar går ut och i fortsättningen gör sig skattefri, så är det icke egentligen presten, som drabbas deraf, utan de kvarstående medlemmarne. Och hvad man än må tänka om den evangelisk-lutherska kyrkan — så många tusen lutheraner äro vi dock, som bära den lutherska uppfattningen i vårt bröst, att icke dör den i vårt land, huru många strider den än må hafva att genomgå. Jag bekymrar mig icke så mycket om den ekonomiska sidan. Ty jag vet, att om vi blifva vår princip, sanningen, evangelium trogna, så att vårt samfund kan lefva, så är det så lifskraftigt, att äfven de erforderliga ekonomiska resurserna skola gifvas trots all konkurrens med både hedendomen och »dismen» af alla former. Derpå tviflar jag alls icke. Men det är dock något, som mera ligger mig om hjertat: den evangelisk-lutherska kyrkans frihet och sjelständighet. Här begäres, att vi skola gifva alla möjliga religionsformer frihet, ja, medgifva full religionslöshet. Men vi må se till, vi lutheraner, att vi icke göra det i sådan form och på sådant sätt, att vi till slut sjelfva beröfvas både samvets- och religionsfrihet. Utskottet synes hafva ömmat för oss, när det talat om, huru svårt det är, att vi måste hafva midt

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan.
(Forts.)

Om ändring af gällande bestämmelser i fråga om rätt att utträda ur svenska statskyrkan
(Forts.)

ibland oss så många olika religionsformer, ja, sådana som i hjertat äro fulla af hat och bitterhet emot oss. Ja, det må vara, att det är svårt. Från den sidan kunde det vara godt, om det blefve en rensning, om kyrkoskeppet kunde ösas; det skulle då flyta lättare och operera bättre i många hänseenden. Men på samma gång man genom den ifrågasatta friheten skulle vinna detta och t. ex. inom kyrkoråd och kyrkostämmor slippa ifrån många ledsambeter, så skulle dock samma svårighet kvarstå i den allra högsta kyrkostämman och kanske i det allra högsta kyrkorådet: så mycket mindre vi fått af de ifrågavarande faktorerna hemma på kyrkostämmorna, så mycket mera skulle vi kanske få af dem här i riksdagen. Derigenom skulle vi varda alldeles förqvälda, alldeles bundna, så att vi omöjligen kunde vinna den helsosamma lagstiftning, som vi för vår uppfriskning och utveckling behöfva. Redan nu hafva vi kommit in i en kyrklig visnepolitik. Må vi se till, att vi icke gå ännu längre, och trångmålet blir ännu odrägligare. Nu är det sant, att man säger, att dessa bestämmelser och garantier kunna komma efter hand. Det må så vara. Men bäst är, att vi hafva hela saken klar på en gång. Då vi stå vid gränsen, så att säga vid ett Rubicon, bör denna lagförändring, så vida den skall vara helsosam för stat, kyrka och skola, stå tillsammans med andra lagbestämmelser. Den religiösa frågan är en stor fråga, som allt för litet i system kommit till klarhet och medvetande inom det svenska folket. Den behöfver skärskådas från ofvan till nedan. Den behöfver ses icke blott från storstadshorisont, der den har en mera amerikansk karakter, utan äfven från landsortssynpunkt, der man icke i religiöst hänseende kan praktisera sådana amerikanska tendenser, utan att bli ruinerad i konkurrensen. Den behöfver ses ej blott från synpunkten af de landsändar, der det är mera religiöst upprördt och stridigt, utan äfven från deras synpunkt, som bo der, hvarest ännu omkring svensk-lutherska kyrkans helgedom folket är samladt med kärlek och förtroende och ännu dricker ur den lutherska kyrkans gamla källor.

Pluraliteten utaf lutheranerna inom lagutskottet har gått så långt i sitt medgifvande, att den är färdig att gifva den begärda friheten utan några garantier och utan att häfda den lutherska kyrkans frihet, hvilken den kan behöfva och som det är på tid att göra gällande. De hafva gifvit liksom signalen till att vi skola retirera. Jag såsom lutheran — och jag är lutheran ej blott som prest, utan ock såsom människa — kan icke vara med om denna mening, utan måste yrka afslag på utskottets hemställan.

Då ännu åtskillige talare anmält sig vilja afgifva yttrande i förevarande ämne, men tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare öfverläggningen till kl. 7 e. m., då detta sammanträde, enligt utfärdadt anslag, komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 3,31 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.